

BIBLIOTEKA
SHTETIT

SH-32
A 58

Murat
ALIAJ

DIELLI DITËVE TOMA

tregime

691.985-32

SH-32
A58

MURAT ALIAJ

DIELLI
I DITËVE TONA

Tregime

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

LIBRI TARRA

LIBRI

LIBRI TARRA

Libri

Tirazhi 8000 kopje Formati 70 x 100/32 Stash: 2204-72

KOMBINATI POLIGRAFIK — Shtypshkronja e Re.
Tiranë, 1976

FLLAD REPARTESH

Njeriu i punës gjatë jetës së tij pëson ndryshime të mëdha, që as ai vetë nuk i kupton, sepse ato bëhen në punë e sipër, ca nga ca e gradualisht. Që t'i mbushet mendja njeriut për ndryshimet që ka bërë duhet të vinë momente të veçanta ku ai të verë në provë vetveten e të kuptojë ku ka arritur.

Kështu ndodhi edhe me ne atë vjeshtë të vitit 197. kur na sollën në repart për të bërë stazhin kimistët e rinj. Gjer atë kohë ne vetë kishim qenë si të thuash nën patronazhin e mjeshtrave më të vjetër me moshë e me vjetërsi pune, dhe ja me dhënjen në patronazh të kimistëve të rinj ne e ndjejmë veten si njerës që s'kishim më nevojë për tutelë, përkundrazi po na besohej ne përgatitja e më të rinjve. Kjo gjë na bëri e s'na bëri ta kuptonim se ne nuk ishim më ata të parët. Qe një rast tjetër ai që na e mbushi mendjen se ndryshimi ynë ishte edhe më i madh...

... Nuk kishim kaluar më shumë se dy muaj që punonim me kimistët e rinj kur pa pritur na ndodhi në repart një difekt, nga shkaku i të cilit ne e lamë mënjanë përkohësisht kujdesin për stazherët. Për

herë të parë, pas shumë vjetësh, reparti ynë u bë shkak që të ndërpritej prodhimi. Ky difekt turali edhe mjeshtrat që kishin vite të gjata pune në këtë repart. Të gjithë filluam të vrisnim mendjen se ç'duhej bërë për eliminimin e difektit. Punonim pareshtur për të gjetur një zgjidhje të shpejtë.

Pranë kisha në çdo çast kolegët e mi: Bedon, mekanikun dhe Agronin, që kur fliste kërkonte me ngulm t'i dëgjohej fjala. Ky huq i kish ngelur që ahere kur vazhdonim shkollën e mesme. Me kalimin e viteve Agroni jo vetëm që nuk e zhduku dot këtë huq, por gjithnjë e më tepër vazhdonte t'i jepte rëndësi vetes. Krejt ndryshe qëndronte puna me Bedon. Ai ishte njeri kokulur, që edhe nga rasti më i thjeshtë kërkonte të nxirrte mësim. I dhënë me shpirt pas punës, ta kishte qejfi ta kishe pranë dhe të konsultoheshe me të.

Nëpër këmbët tona silleshin edhe stazherët me atë shqetësimin e tyre të sinqertë për difektin. Ne e shihnim interesimin e tyre të madh, por nuk mund t'u thoshnim dot asnjë fjalë, derisa edhe vetë nuk kishin arritur ndonjë përfundim.

Herë pas here dëgjonim gjëminin e ndonjë kolone që shkarkonte në ajër presionin. Rënkimi i saj na dukej sikur shpërthente na gjokset tanë.

Urdhri ishte i prerë: të montohej vinçi dhe të fillonte menjëherë zbërthimi i kolonës. Kjo punë, që do na kushtonte disa muaj ndalesë, tashmë ishte e pashmangshme. Ne shihnim njeri-tjetrin në sy dhe nuk na bënin duart ta kapnim varenë. Na dhimbte që ta shihnim uzinën në heshtje për një kohë kaq të gjatë. Kishim kërkuar vetëm tri ditë afat, për të gjetur ndonjë formë që mund ta shkurtonte kohën e ndalesës së uzinës.

Dy ditët e para kaluan duke gërmuar nëpër ato të fshehta të kimisë, që nuk kishim mundur t'i mësonim nga përvoja e përditshme. Sa zbulime të mëdha i detyron rastësisë njerëzimi! Po a kishim ne kohë që të prisnim pjekjen e mollëve, si Njutoni? Gjithçka mund të na vinte në ndihmë, por rastësia, kurrrë!...

Pranë barrakës së repartit stazhierët prisnin urdhër për të filluar nga puna. Kishin grumbulluar çelësa të mëdhenj, nga ata lloje që përdroreshin në kolonë dhe duke kaluar kohën me shaka, nuk e shkëpusnin vështrimin nga lartësitë.

Ditën e tretë u ngjitëm rishtas shkallëve të metalta të kolonës. Pas nesh erdhën edhe dy nga stazherët. Me blloqet e shënimeve në dorë, ata prisnin të merrnin udhëzime.

— Ky do të jetë ndonjë difekt i atij lloji ku nuk duhet futur dora pa u siguruar mirë, — tha Agroni. — Ka shumë të papritura.

— Jo. Këtu dora duhet futur patjetër, çfarëdo e papritur që të jetë! — tha Bedoja, që ndonëse fjalëpakë, po sa për guximin i hiqje festen. Ishte tjetër punë kur s'dinte ç'duhej bërë. Ai priste të na ndihmonte për zbatimin e ndonjë ideje, dhe megjithëse ne hëpërhë nuk kishim asnjë ide, ai përsëri na rrinte pranë dhe mendohej të na ndihmonte.

— Duart vërtet duhen futur, — thashë edhe unë, — por duhet menduar mirë ku do të futen.

— Deri tani askujt nuk i ka ndodhur ndonjëherë që ta gjejë difektin qesim — tha Agroni.

— Mos u ngutni, — tha Bedoja me atë tonin e tij të qetë duke nxjerrë nga dosja një sërë librash që flisnin për ndërtimin e këtyre lloj kolonave.

Gjatë një farë kohe ai na freskoi kujtesën me

mjaft gjëra që na duheshin. Rrinim ulur këmbëkryq në majë të kolonës dhe kalonim para syve skemat e ndryshme. Erërat e lartësive na përkëdhelnin flokët dhe na zgjeronin kraharorin.

Që ta zbrazje lëndën e «konsumuar» të kolonës dhe ta mbushje prapë me të re, duheshin të paktën edhe tre muaj të tjerë. Po kalonte edhe dita e tretë e ndalesës, ndërsa ne akoma nuk po vendosnim ç'duhej bërë. Shumica ishin të mendimit të përvishnim llërët dhe t'i hynim punës së gjatë për tre muaj të tërë. Por ne vrisnim mendjen për t'i dhënë një zgjidhje shumë më të mirë.

Faqja tre e manualit: *Njohuri të përgjithshme.*

Pjesë të njohura e të lexuara, pjesë mbi të cilat kishim djersitur qindra herë. Mos vallë pikërisht në ato faqe na ishte fshehur ajo që na duhej kaq shumë? Lexonim pjesë të shkëputura nga kapituj të ndryshëm. Bedoja rrinte sa rrinte dhe nxirrte nga dosja e tij manuale të tjera. I pamë të gjithë me radhë. Vetëm Agronit i shkonte ndonjëherë mendja ters: i dukej sikur frika nga puna e madhe që do të na hapej na bënte që të kërkonim kaq gjatë.

— Së fundi edhe juve do t'ju mbushet mendja se punës së madhe për tre muaj me radhë s'do t'i shpëtojmë dot.

— Edhe mundet, more Agron! — tha Bedoja.

Ç'tip i çuditshëm ky Agroni! Bedoja kishte arritur tek *vetitë e lëndës së mbushur në kolonë*. I lexuam disa herë me zë. Lënda e «*helmuar*» nga përdorimi, duhej ndërruar patjetër. Këtë mësim të manualit e kishim përvetësuar qysh me njohjen e kolonave, por puna ishte se ndërrimi kushtonte shumë, tre muaj ndalesë. Kjo rrezikonte planin e prodhimit.

— Vajtën kaq vjet që merremi me këto kolona

dhe na duket e hidhur të pranojmë se s'paskemi mësuar gjë prej gjëje. Ajo që ka më shumë rëndësi nga çka mësova këtu, është se i njëjti difekt nuk u përsëritka dy herë.

— Kjo s'është e thënë, Bedo.

Agroni, me sa duket, u bë gati të përsëriste prapë mendimin e tij, por heshti.

— Unë e kam një ide, por kjo duhet provuar, — tha Bedoja.

— Po na e thuaj!

— Sikur t'i fusim kolonës avuj uji nga lart? Ata mund ta pastrojnë lëndën dhe mund të rrëmbejnë me vete një pjesë të «helmit». Kjo është fare e thjeshtë. Manuali hesht për këtë. Ai me sa duket e përjashton fare mundësinë e përsëritjes së lëndës, por ja që fare thjeshtë mund t'ia zgjasim jetën asaj më shumë se dy vjet. . .

— Do pasur parasysh se avujt mund të dëmtojnë vetitë e tjera të dobishme, — thashë unë.

— Këtë mund ta provojmë lehtë në laborator.

— Laborant po bëhem unë! — tha Agroni me entuziazëm.

Gjithë atë natë qëndruam kokë më kokë, pranë njëri-tjetrit. Kurrë ndonjëherë shqetësimi i përbashkët nuk kishte qenë më i madh. Orët e përgjumura të natës, nën flakën e lehtë që nxirrte llampa e alkoolit, kalonin pa u vënë re. Avujt e nxehtë na ledhatonin fytyrën. Lënda e pastruar me avuj uji po jepte shenja të mira: ajo mund të përdorej përsëri. Ky rezultat ishte aq i papritur sa ne e përsëritëm edhe njëherë në kushte shumë më të vështira. Por rezultati përsëri doli njësoj.

Agroni nuk u besonte syve tek i shihte avujt e

kuqërremtë që gjenin rrugë kalimi pranë faqeve të epruvetës dhe delnin jasht të lirë. Gjumi përmbi qepallat tona na kishte lënë vetëm një mpirje të vogël, të pakuptueshme. Ajo natë që aq e shkurtër, sa nuk na mjaftoi as për të përqafuar njeritjetrin.

Në mëngjes shkuam te kolona. Agroni s'iu nda për gjithë natën ventilin që fuste avull në të. Ajo gurgullonte lehtë përbrenda. Në faqet e jashtme prej çeliku ende nuk kishte nisur të ndihej ngrohja e avullit që vazhdonim t'i fusnim përbrenda. Agroni rrinte sa rrinte dhe i shtonte nga një rrotullim ventilin.

Ishim akoma duke përgjuar zhurmën e mekur të kolonës, kur agimi e bëri copë napën e zezë që mbante fshehur horizontet. Shokët erdhën me forca të reja për të na ndërruar. Ata e shihnin me sytë e tyre ç'po bëhej me kolonën.

Kaq të lumtur e ndiem veten kur i pamë shokët që iu përveshën me forca të reja punës, sa ishim gati ta vazhdonim vetë atje ku e kishim lënë. «Ja, kështu bëhet puna pjesa më e bukur e jetës»! thashë me vete dhe këmbët s'më bënë të largohesha nga reparti.

*

*

*

Si një kështjellë e hekurt ngrihej në faqe të kodrës uzina. Avujt e saj të bardhë ngriheshin lart në horizontin e kthjellët të pranverës.

Nëpër shkallët e repartit dëgjuam hapa. Dy njerëz vinin drejt nesh. Ishte sekretari i Partisë dhe she-

fi i repartit. Bisedonin me njeri-tjetrin, por fjalët e tyre humbnin nga zhurma e fortë e kolonës.

— Keni vendosur t'i qëndroni në kokë kështu? — tha shefi i repartit me të qeshur.

— E do puna, — ia priti Bedoja.

Ata e kontrolluan kolonën nga të gjitha anët dhe u ndalën prapë pranë nesh.

— Djema, — nisi të fliste ca i mendueshëm sekretari, — ne kemi menduar të organizojmë një simpozium mbi përvojën tonë në përdorimin e kaldajave. Nuk është keq ta përgjithësojmë përvojën që kemi grumbulluar për ta vënë në dobi të së ardhmes. Me këtë rast ju takon juve të pregatisni kumtesën kryesore.

— Ne... kumtesë?!... — qeshi Agroni.

Bedoja u hoq pak mënjanë.

— Ç'pate ti?! — e pyeti shefi i repartit.

— S'ia them kësaj ane unë, — ia priti Bedoja duke u skuqur lehtë në fytyrë. — Po të kishte qenë ndonjë mbledhje me shokët edhe mund të ngrihesha e t'i thosha dy fjalë, por kështu... .

— Kjo tamam mbledhje e thjeshtë do të jetë, Bedo. Do të këmbeni mendime me shokët tanë, me kuadrot e ndryshëm që janë ngritur gjatë këtyre viteve nga uzina jonë.

Se sa kleçka pati kjo punë ne e pamë vetëm kur iu futëm. Vërtet që duhej hedhur një tezë në krye, por duhej mbrojtur shkencërisht, që të bëhej e besueshme dhe të shfrytëzohej në jetë. Por ne e ndienim se e kishim ende të paktë përvojën për këtë punë. Megjithatë as kjo s'na trembi. Do ta bënim të thjeshtë kumtesën, me ato të dhëna që kishim shënuar në blloqet tanë për difektet që na kishin ndodhur.

Lart në repart kishim mbetur ne të tre dhe dy stazherë.

U shtruum shesh dhe iu futëm punës. Në majë të kolonës e hartuam nxitimthi, projektin e kumtesës. Mbi supe na mbështilleshin retë e bardha të avujve, që shkarkoheshin nga repartet e ndryshme. Avujt e flakëve na dukeshin si zjarr që na ngroh-te zemrat. Nga të gjitha anët na rrihte flladi i ngroh-të i reparteve. Ai na freskonte dhe na ngrinte lart, shumë lart...

DITËT ME MË SHUMË DIELL

Kartolinat rrëshqisnin lehtë njëra mbi tjetrën. Kalaja e lashtë e Beratit binte mbi sipërfaqen e lëmuar të ujërave të liqeneve të Lurës. Kalaja e Gjirokastrës përplasej mbi atë të Rozafës. Ndërsa një «Natyre e qetë» kishte mbuluar një fragment nga rivjera. Edhe teksti i saj ndryshonte krejt nga ai i të tjerave:

«Me rastin e korrjeve të reja ju uroj prodhime të bollshme! Të fala, Shqipja».

Ky emër më kujtonte gjithnjë një njeri të mirë, me të cilin kisha kaluar kohë të bukura. Ne kishim qenë të dy përpara provës së madhe të kalitjes. Unë kisha lënë monotoninë e punës së përditshme të zyrës dhe kisha ardhur këtu për të kryer stazhin në prodhim. Me punët e bujqësisë nuk isha marrë ndonjëherë. Vija me përshtypjen se pa u tendosur mirë, në këto punë turpëroheshe. Ndaj i vetmi pretendim imi ishte që të mos thyhesha. Tek duart kisha besim të madh. Ato i kisha kalitur të forta, ndaj s'kishte ndodhur të më linin ndonjëherë në baltë. Me to mund të hapja kanale e të thyeja shkëmbinj, mund të ngisja kuajt e mund t'ju vija buajve kularin në qafë. S'i ishin trembur asnjëherë punës këto duar!

E kam parasysh ditën e parë të njohjes me Shqipen.

Unë dhe ajo vinim nga qyteti për të njëjtat arsye. Secili nga ne ruante në vete histori të ndryshme nga e tjetrit. Histori të lumtura, të gëzuara, ashtu siç kishin qenë edhe vitet tona. Por kur shihnim punën e madhe në fshat na ishte e domosdoshme që të shkëputeshim nga këto kujtime. E dinim se këtu nuk do ta kishim aq të lehtë.

Atë mbrëmje që arritëm në kooperativë na priu sekretarja e rinisë me disa shokë të tjerë. Kishin organizuar edhe mbrëmje me rastin e ardhjes sonë. Por ne e ndjemë veten ngushtë kur pamë gjithë këto ceremoni të organizuara për nder tonë. Atë mbrëmje ne u përpoqëm të fiksojmë në mendje fytyrat e atyre me të cilët do të kishim të bënim më vonë. Po kështu, që asnjeri të mos çuditej të nesërmen në mëngjes, ua thamë qysh në mbrëmje se e nesërmeja na duhej për të njohur fshatin ku do të punonim. Vërtet që do të kalonte një ditë pa punë, por ne e ndienim të nevojshme, dhe shokët e sektorit jo vetëm që nuk na e prishën, por na dhanë me vete edhe një shoqërues për të na udhëhequr.

Ai që na shoqëroi quhej Musa. Na tha se ishte anëtar i asaj brigade ku do të punonim edhe ne. Na tha gjithashtu se në krye të brigadës do të kishim një femër.

Ecim në rrugë të pashkelura. Nën këmbë ndienim një zhurmë të lehtë, si thërmimi i kockave të djegur. Ishte kripa, ku stampoheshin gjurmët tona. Hektarë të tërë zbardhnin para nesh si të ishin mbuluar nga një brymë e përjetshme. Kishim vendosur të shkonim deri atje ku mbaronte kufiri i krijës.

— Kjo kripë zbardh këtej qysh në ato vite kur u bonifikua kënetat, — tha Musai. — Por tani erdhi koha që edhe atë ta përpijë toka.

Nga natyra dukej fjalëpakë Musai dhe atyre pak fjalëve që nxirrte u mshonte fort, si të trembej se mos ia merrte era. Ndërkohë ne mendonim të ardhmen e këtyre tokave. Zhurma e hapave tanë shpërndahej nëpër bardhësi si përshëndetje e ngrohtë. Toka përpinte me etje gjithë lagështinë e ajrit. Toka, që shekujt e kishin dënuar me shterpësi të përhershme. Toka, që kish filluar të ndiente buzëqeshjet e para. Toka, që po zgjohej dhe po mbledhte forcat për të thithur në gjirin e saj njëherë e përgjithmonë kripën dhe shterpësinë. Në sytë tanë ajo hapej e madhërishtme. . .

Musai ecte i qetë mes nesh dhe dukej sikur me pak fjalë na i kishte thënë të gjitha. Ndërsa ne duhej ta shihnim me sytë tanë se ç'punë të madhe kishte grumbulluar koha për ne. Kjo gjë jo vetëm që nuk na trembte, por na kënaqte. Ky ishte një front ku puna nuk do të humbiste si kripa në ujë. Jo, puna jonë do të kishte një shtrirje të gjerë dhe nesër ndonjë poet këto toka mund t'i quante «Tokat e Rinisë». . .

Musai ia mori këngës. Ajo hapësirë e bukur gjithë ajër të pastër të nxiste për këngë, ndaj ne e shoqëruam këngën e tij me zë gryke, të trashë, të rëndë. Tutje, në rrugën e plazhit, vraponte një kalë që tërhiqte një karrocë të ngarkuar me kum. Ndërtonin shtëpi të reja fshatarët, shtëpi me oxhak dhe me oborr të bollshëm, shtëpi si ato nuk patën ndërtuar kurrë. Kasollet me kashtë ishin zhdukur që me tharjen e kënetës. Kështu këto fshatra morën frymë njëherësh me ngulçime të thella. E ç'nuk kuj-

tonte kënga jonë nga ato vite që kishim shkuar pa bukë e gëzim! . . .

Tek-tuk ndonjë shpend trembej nga hapat tona, duke lënë përgjysmë pastrimin e sqepit në koren e trashë të kripës. Morëm nga rruga që çonte buzë lumit, dhe kështu vazhduam deri në breg të detit.

Në mbrëmje u kthyem shumë të kënaqur. Nuk e ndienim lodhjen; e kishim të nevojshme të bisedonim gjatë me njëri - tjetrin.

Kështu e filluam punën. . .

Shqipja kishte një fytyrë të imtë dhe të pjekur nga dielli; ajo edhe më parë ishte marrë me punët e bujqësisë. Kishte qejf të gjendej aty ku puna ishte më e vështirë, të zgjaste krahët e saj jo fort të shëndoshë dhe të mbante një pjesë të kësaj barre.

Me njëri-tjetrin u miqësua shpejt. Mëngjeseve ngriheshim heret, merrnim me vete bukë me djathë e domate, që e kishim mbështjellur qysh në darkë, dhe, pa u hapur ende dita, delnim fushave. Bimët ishin me vesë dhe ne njomeshim njësoj sikur të punonim në vaditje, por dielli dilte herët dhe ne ndienim mall për vesën, që nuk ishte më për të na freskuar. Mbasditet na çlodhnin sa s'thuhej. Mblidheshim në klubin e kulturës e bisedonim; në darkë organizonim ndonjë mbrëmje tematike, ose lexonim. Jeta ime asnjëherë nuk kishte pasur një regjim kaq aktiv.

Atdheun e kisha njohur nga hartat që më kishin rënë në dorë gjatë viteve të shkollës dhe as më kishte vajtur mendja ndonjëherë se diku, në një qoshe të tij, u gjendkëshin hektarë të tërë toke të pashkripëzuara. Më therte në zemër kur i shihja ato toka të mbuluara me brymë të përjetshme, ndaj gjithnjë prisja ditën kur t'u vinte radha që të rrisnin grurë dhe bostanë.

Me Shqipen punonim pranë e pranë në prashitje të misrit. Më duhej të mos e ngrija kokën nga shati për të mos mbetur pas. Por, sado që të nxitoja, e vija re se isha shumë i ngadalshëm. Shqipja mbaronte rreshtat e saj dhe niste nga fundi rreshta të tjerë. Vetëm kur takoheshim në mes të parcelës, unë vija re se ajo më ndihmonte mua.

— Përse nuk çlodhesh? — e pyeta. — Çdo ditë ti do të ma bësh normën?

Ajo qeshte.

Askush nuk më kishte qëndruar kaq pranë, kë-shtu. Buzëqeshja e saj i ngjante një gonxheje të çelur.

— A e mbarove normën tënde, Shqipe?

— Po.

Kështu na kalonin ditët.

Kisha filluar të pëlqeja ndonjë front pune ku mund ta kisha larg. Kisha nisur të mërzhitesha duke e parë veten gjithnjë në bisht. Por jo se jo, kudo që të shkoja ajo më ndiqte pas.

— Shqipe, — i thashë një ditë, — ti ke forca të tilla që mund të bësh edhe dy norma në ditë. Përse e humbet kohën me mua?

Ajo s'foli.

— Unë të jam mirënjohës, Shqipe. Tani jam i sigurt se edhe pa ndihmën tënde mund ta realizoj normën.

— Unë kam qejf që ne të jemi bashkë.

2.

Rrugën deri tek barrakat ku banonim mezi e bëra, duke ecur me një hap të lodhur. Ishte diell i fortë dhe unë nuk duroja dot shatin, që më vriste supin.

Kishin kaluar kohë që kur kisha nisur të merresha me punët e bujqësisë, por nuk më kishte ndodhur ndonjëherë që të lodhesha kaq shumë. Ndoshta ishte vapa e madhe që më kishte këputur më shumë se prashitja. Tërfili i korrur më vriste këmbët, ndaj kaloja nëpër ovradet e zbutur nga vaditja.

«Nuk u mësuaka kaq lehtë me punët e bujqësisë», thashë me vete i bindur plotësisht për këtë të vërtetë.

Në moshë isha i ri dhe e ndieja se forcat i kisha të shumta, por ndieja gjithashtu se këto forca, po të mos drejtoheshin mirë, shumë shpejt mund të plogështoheshin dhe unë papritur do ta ndieja veten të lodhur e të plakur. Porse deri këtu nuk do të arrija, edhe sikur të bëja punët më të vështira.

Një karrocë me dy kuaj, që kaloi në rrugë, e ngriti pluhurin përpjetë, duke e mjegulluar gjithë vendin, dhe unë nuk pashë kush kishte hipur në të, që me aq gëzim ia kishte marrë këngës. Atë ditë ika shpejt nga parcela. Kisha punuar shpejt për t'i shpëtuar vapës së madhe, që mezi e duroja. Kur e mbarova normën, ndjeva nevojë të çlodhesha. Hodha shatin supit dhe ika, pa pyetur për Shqipen. U kujtova për të vetëm kur dëgjova zërin femëror që ushtonte fushës aq melodioz. E dija që ajo nuk do të më zemërohej, por vetes nuk mund t'ia falja nxitim.

E kalova parcelën, ku sapo ishte korrur tërfili, dhe u futa në një hamullorë. Tek-tuk fluturonin zogj të trembur.

«Mos, vallë, edhe kjo ikja e nxituar është një shenjë thyerjeje?» — thashë me vete.

Tunda kokën i pakënaqur dhe nisa të përfytyroja fytyrën e qeshur të Shqipes. Tek ajo gjithnjë kisha gjetur forca të mëdha për të ecur përpara. Mund

të më kishte thirrur pasi kish mbaruar rreshtat e saj, ose mund të kish ardhur te parcela ime për ndihmë.

Nga larg zbardhonin barrakat tona; te vendi ku lanim sytë çdo mëngjes, ajo kishte hapur rubinetin dhe po freskohej. Për të hyrë në barrakën tonë, i rashë nga sipër, duke e zgjatur më tepër rrugën. Nuk desha t'i dilja përpara. Por ajo kishte vendosur ndryshe. Mos, vallë, unë kisha harruar se atë ditë do të organizonim një takim me punonjësit më të dalluar të brigadave?

Fërkova ballin i turpëruar, kur ajo më thirri te dera.

— Urime! — më tha. — Sot ma kalove.

— Mos u tall!

— E kam me gjithë mend. Unë rashë në një tokë të keqe dhe mezi dola prej andej.

Nga vështrimi i saj e ndjeva se nuk bënte shaka. U skuqta në fytyrë dhe nuk fola. Edhe një herë që më ishte dhënë rasti ta ndihmoja, unë kisha ikur.

Por ajo nuk dukej e mërëzitur për këtë. Në dorë mbante disa letra të palosura si fishekë.

— Merri! — më tha.

— Ç'janë këto? — Dhe nga kureshtja i hapa. Ishin të shkruara keq dhe, ashtu nxitimthi, unë nuk mund të kuptoja asgjë.

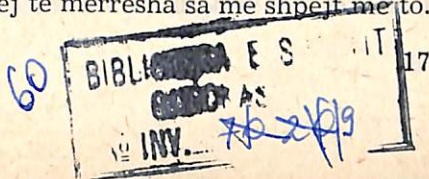
— Më ndihmo me ndonjë mendim.

— Ç'mendim?

— Si të mundësh. Në mbrëmje, kur të takohemi, m'i kthe.

Dhe iku.

U ula në krevat dhe puna e parë që bëra ishte leximi i letrave. Gjer në mbrëmje nuk kishte shumë kohë, ndaj unë duhej të merresha sa më shpejt me to.

Në krye të faqes së parë lexova titullin e shkruar me gërma të mëdha: «Shërbimet që i duhen bërë grurit në fazën e parë të mbirjes». Mua rrallë më ishte dhënë rasti të lexoja lëndë të kësaj teme dhe ja tani ku po më kërkohet të jepja edhe mendim për këtë!

Fleta që vura përpara për të mbajtur ndonjë shënim mbeti e bardhë. E lexova me kujdes lëndën dhe e vetmja gjë që mora vesh ishte se sa shumë duhej t'i kishe shërbyer grurit për të bërë konstatime të tilla. I gjithë shkrimi nuk ishte gjë tjetër veçse një grumbullim i përvojës së saj. E lexova të gjithë, po ç'mund t'i thosha unë, që gjer aherë dija fare pak gjëra për grurin? Aty mora vesh se sa shumë shërbime i duheshin bërë grurit vetëm në fazën e parë të mbirjes. Nuk më vinte keq që dija kaq pak gjëra për grurin, se ato do t'i mësoja, por më vinte keq që nuk mund ta ndihmoja dot Shqipen me ndonjë mendim.

Andej nga klubi i kulturës po ia thoshte me zë të ngjirur gërrneta. Shokët ishin mbledhur dhe po bëheshin gati për të nisur aktivitetin. U ngrita dhe, si u freskova pak, dola. Nga fusha ktheheshin zëtorët të ngarkuar me kashtë gruri. Dielli kishte kohë që ishte zhdukur dhe mengadalë po tërhiqte të fundit rreze të kuqërremta nga tokat e kripura.

Shqipja më doli përpara.

— Do të të jap një sihariq, — më tha.

Unë e shikova në sy.

— Brigadës sonë i kanë caktuar disa hektarë tokë për të shkripëzuar dhe ne do të merremi me to qysh nga hapja e kanaleve e deri tek korrja e grurit.

— Kështu ka lezet, — thashë i kënaqur. — Këtë kishim kohë që e dëshironim.

Bisedën tonë e shkëputi zhurma e një zetori që na kaloi pranë.

— Më fal që po të pyes me vonesë, Shqipe! Sa vjet ke që punon në bujqësi?

— Shumë. Me këto punë jam rritur.

— Aha...

— E lexove këtë?

— E lexova dhe m'u duk sikur ma dhe mua vetëm për të më vënë në pozitë të vështirë. Unë duhet të punoj shumë këtu, që të arrij të vlerësoj punë të tilla.

Ajo e mori lëndën; nga fytyra iu shua buzëqeshja.

— S'ta dhashë të më bëje qejfin.

— Jo, pse të të bëj qejfin?

3.

Fronti i shkripëzimit ishte i ri për mua dhe e mora me qejf, siç merret çdo gjë e re. Çdo ditë shkonim drejt tokave të mbuluara me kore kripe. Çdo brigadë kishte pjesën e vet në ato toka. Gjithë verën punuam me Shqipen si shokë të mirë. Mbollëm grurë së bashku në tokën që kishim shkripëzuar.

Një ditë, në mes të fushës, Shqipes i sollën një zarf të mbushur me vula. Ajo nuk u shkëput nga unë për ta lexuar. Letra ishte e shtypur dhe në fund, për bri nënshkrimit, kishte një vulë. I lexoi ata pak rreshta të letrës, por mua m'u duk sikur m'u prenë forcat atje në mes të fushës, ku gargujt gërrhisnin dhe rrihnin krahët drejt bregdetit.

Shqipes i komunikonin datën e fillimit të punës në seksionin e bujqësisë, pranë komitetit ekzekutiv të rrethit. Ajo ishte ngritur në përgjegjësi dhe unë as

e vija fare në dyshim faktin që ajo e meritonte, por vallë duhej të gëzohesha unë për këtë?!

Në vete e ruaja thellë kënaqësinë që më kishte rënë rasti të punoja pranë një instruktori të mirë. Pra, ajo le të shkonte atje, në komitet, se edhe atje duhej një njeri që ta njihte mirë grurin dhe misrin.

Fundi i pranverës e zverdhi grurin nëpër ara. Pas ikjes së Shqipës, brigadën ma besuan mua. Kishte punë shumë, por tani isha mësuar t'i bëja ballë. Punët na vinin mirë dhe kjo na kënaqte. Në mbrëmje, si ktheheshim nga fusha, merrnim ndonjë libër dhe lexonim derisa të na kapte gjumi.

I shihnim çdo ditë tokat e gjelbëruara. I binim që nga lumi e deri tek kanali, që na ndante nga bregdeti. Tek-tuk kishte vende të pashkripëzuara mirë; gruri ishte i zverdhur dhe kishte mbetur pa lidhur kalli.

Ditët ishin të ngrohta dhe ne përgatiteshim për korrjet. Në fund të kanaleve kulluese valonte edhe ai pak ujë që kishte mbetur, ndërsa cironkat e vogla pluskonin duke jetuar çastet e fundit para pjekjes në diell.

Kur shihja grurin e artë, nuk ma nxinte kraharori lumturinë. Hidhja sytë përçark, fëshfërimat e grurit sikur pëshpërisnin emrin e Shqipës. Këto ishin ditët që shkëlqenin nga dielli më i fortë dhe më i bukur.

GËZIMI I XHA DINOS

Xha Dinoja zbriti tek stacioni i autobusit të unazës dhe priti pak si për t'u çlodhur në anë të rrugës. Drodhi një duhan, e ndezi, pastaj nisi të ecte shumë ngadalë. Është shumë i thyer në moshë xha Dinoja, por ecja e tij e ngadalshme nuk është nga shkaku i viteve. Tani në pleqëri e ka zënë një hall, që s'i jep dot udhë pa munduar këmbët.

Në anë të rrugës ngrihet një ndërtesë e vjetër, që s'para bie shumë në sy, prej pemëve të rritura që ka përreth. Dera e saj, me ca porta hekuri të stilit të vjetër, rri përherë e hapur. Xha Dinoja pa njëherë rrotull se mos ngatërronte ndërtesën, pastaj hyri tek porta dhe ngadalë nisi të ngjisë shkallët. Nëpër korridorët e gjera vazhdimisht lëviznin njerëz.

Xha Dinoja kishte ardhur edhe herë të tjera tek kjo ndërtesë, ku ishte vendosur drejtoria e shërbimeve komunale. E kishte sjellë puna dhe, megjithëse nuk e kishte shkathtësinë për të lëvizur lart e poshtë, e kishin pritur mirë dhe ia kishin zgjidhur hallin.

Në anë të korridorit u ndal dhe nisi të vriste mendjen për të kujtuar se në ç'krah e kishte zyrën drejtorit. Zyra kishte nga të dy anët e korridorit, ndaj

ai kishte frikë se mos ngatërrohej dhe bezdiste tjetër kënd. Në çdo derë ishte vendosur nga një copë tabelë, që ai s'mund ta lexonte dot pa vënë syzat.

Mbi pllakat e bardha të pastruara mirë, as që dëgjohej fare zhurma e hapave të tij të ngadalshëm. Nga krahu i majtë i korridorit kërciti një derë. Doli prej andej një vajzë që i përplaste takat fort mbi pllaka. Xha Dinoja i doli përpara dhe jo pa drojtje e pyeti:

— Moj bijë, ka ardhur gjë drejtori?

— Po, xhaxha, ka ardhur.

— Po ku e ka... konakun ai?

Vajzës i erdhi për të qeshur, por i shtrëngoi buzët fort.

— Eja të vemi bashkë, xhaxha.

Xha Dinoja eci pas saj.

— Moj bijë, mos ka ndonjë punë me ngut dhe i bëjmë dëm tani?

— Punë me ngut ka në çdo kohë ai, xhaxha!

«Dreqi i merr vesh këto punë, — tha me vete xha Dinoja. Këta drejtorët nuk i gjen kurrë të papunë». Ia kishte ënda që kur të bisedonte me të, t'ia shtronte mirë hallin dhe drejtori t'i vinte veshin muhabetit, t'i nxirrte kokën. Xha Dinoja nuk e duronte dot kur në mes të fjalës binte zilja e telefonit.

Vajza kishte hapur derën e drejtorit. Pak më tej xha Dinoja u ndal.

— Hajde brenda, xhaxha.

Xha Dinoja hyri.

Drejtori u ngrit nga karrigia dhe u takua me të si me një të njohur të vjetër. Vajza doli, dhe ata mbetën vetëm, ashtu siç ia kishte qejfi xha Dinos.

— Ulu, xha Dino, ulu.

Xha Dinoja u ul dhe me dorë në zemër hoqi një cigare nga paketa. Drejtori ishte po ai djalë me të cilin ishte takuar disa herë, ndaj nuk u çudit kur ai i thirri në emër.

— Erdha për një punë të vogël, — i tha xha Dinoja dhe afroi bishtin e cigares te flaka e çakmakut. — E ç'të të them, ti i di mirë hallet e mia! Ju kam bezdisur shumë herë.

— Këto s'janë bezdisje, xha Dino.

— More, për të qenë, bezdisje janë që ç'ke me të!

— Urdhëro e fol!

— Unë kam një palë shtëpi aty më të dalë të qytetit.

— E di, — i tha drejtori, duke dashur ta ndihmonte, meqë ai fliste shumë ngadalë. — Mos të pikojnë gjë?

— I ka bërë ustai të larta ato, megjithëse guzhina seç ka nisur të djersitë një çikë aty tek oxhaku. Po nuk kam merakun e saj... Që ta paç llafin, ajo shtëpi është ndërtuar...

Drejtori rrinte i heshtur. Sikur në ato çaste të kishte përpara ndonjë tjetër do t'i thoshte: «Bëje me shkrim kërkesën dhe eja pas një ore të marrësh përgjigje». Nuk i duronte dot hiç ata tipa që flisnin kaq ngadalë. Lëre pastaj kur u hynin edhe hollësirave të parëndësishme!...

— Më kanë mbetur nja dy dhoma që nuk më hyjnë në punë. Por edhe ashtu pa njeri nuk i shoh dot.

— Po ç'ke ndër mend të bësh me to, xha Dino?

— Ndaj erdha këtu. Le t'i marrë shteti. Unë dua vetëm të më bjerë njeri të mirë si gjiton.

Drejtori qeshi.

— Këtë e zgjidhim lehtë, xha Dino. Bisedojmë me

komitetin dhe ata do të të sjellin njerëz të mirë, që t'i kesh si njerëzit e tu... Ne ju mbetemi borxhlij për këto që po bëni.

— Ah, jo djalë, jo. S'i bëjmë për borxhe këto. Për këtë popull unë dhashë dy djem e jo më dy copë kornakë, që s'kanë ç'më duhen.

— Po e bisedojmë qysh tani me ata të komitetit, xha Dino. Drejtori vuri dorën mbi receptorin e bardhë të telefonit.

— A, jo, jo — i tha xha Dinoja duke i bërë me shenjë që ta linte telefonin. — Jam i sigurt se nuk e harron këtë punë ti.

— Epo mirë atëherë, — i tha drejtori, si për ta mbyllur bisedën. — Ja, e zgjidhëm edhe këtë hall.

Xha Dinoja u ngrit në këmbë.

— Epo do të më falësh tani, se këtë hall kisha. Të falemnderit e mirë mbeç!

— Punë të mbarë, xha Dino!

Ata u takuan ngrohtë me njëri-tjetrin dhe drejtori e përcolli deri tek dera e jashtme e ndërtesës.

2.

Shumë gjëra të programit të mëparshëm, xha Dinoja i kishte thjeshtuar lehtë. Kjo gjë nuk u bie në sy shokëve që janë mësuar ta shohin çdo natë njëri-tjetrin. Në klubin e veteranëve xha Dinoja shkante vetëm në mbrëmjet e të dielave. Më tepër për të takuar shokët, se sa për t'u çlodhur. Nëse i pëlqen ndonjë program në televizorin e klubit, e shikon edhe atë, në mos, bastunin në qafë të dorës dhe me atë hapin e tij të ngadalshëm kthehet në shtëpi.

«Njeriu mundet ta shtyjë jetën si të dojë, — tho-

shte xha Dinoja sa herë që ndonjëri niste avazin e ankesave atje, në klubin e veteranëve. — Për ne të moshuarit dy rrugë kanë mbetur: Ose të thyejmë gurë majë shkëmbinjve, ose të rrimë rehat në qoshet e djemve».

Kishte pasur dy djem xha Dinoja. Dy djem që i ishin bërë më tepër se shokë në ditët e vështira të luftës. Njeri u vra në rrethim, kurse tjetri në marshimin e Brigadës së Gjashtë, për çlirimin e Kosovës. Ndaj nuk e mbante vendi xha Dinon kur e shihte veten ashtu të papunë. Nuk mund ta harronte moton e jetës së tij... «Njeriu mund ta kalojë jetën si të dojë...» E atij i pëlqente aq shumë ta kalonte ashtu siç e kishte kaluar gjer tani: me punë e me njerëz.

Shtëpia ishte po ajo që kish qenë në vite. Ajo mban tek porta një pllakë mermeri me një mbi-shkrim përkujtimor: «Në ditët e luftës kjo shtëpi ka qenë bazë ilegale...» Më poshtë thuhej diçka edhe për dy djemtë e xha Dinos, edhe për djegien e shtëpisë në një natë dimri. Atë natë ishin djegur shumë shtëpi në këtë lagje. Mëngjesi i përhimtë e gjeti qytetin të ndriçuar nga flakët. Atë natë njerëzit e këtij qyteti e kujtojnë si natën e flakëve.

Por flakët u shuan. Xha Dinoja prapë u kthye në truallin e tij të përvëluar. Shtëpinë e rindërtoi si munda me duart e tij, se djemtë do të ngroheshin në zjarrin familjar pas kthimit fitimtar nga malet. Po ata nuk u kthyen...

Në vitet që erdhën përcolli dhe plakën, që vdiq nga një sëmundje e lehtë. Xha Dinoja mbeti zot i vetëm i një shtëpie të madhe, mes një kopshti të mbushur me pjeshkë dhe qershi. Ai i do shumë pemët, ndaj në kopshtin e tij ka krijuar një pemëtoje, ashtu siç ia do zemra. Për çdo vjeshtë merr gërshtë-

rët e pemëve dhe nis nga krasitja. Kjo punë edhe e lodh ca, se pemët janë të larta dhe të shumta, po më shumë e kënaq. Atij i bëhet zemra mal kur vijnë fëmijët e lagjes dhe ai ua mbush xhepat me pemë.

*
* *
*

Në dy dhomat e lira i sollën familjen e një naftëtari. Njerëz të mirë dukeshin. Ai vetë, më të shumtën e kohës e kalonte jashtë qytetit. Në shtëpi kishte gruan dhe një vajzë të vogël nja pesëvjeçe, që me ato fjalët e saja të këndshme e kënaqte plakun.

E shoqja e naftëtarit gati çdo mbrëmje i pregatiste kafën. Ndonjëherë ajo e ftonte për të ngrënë drekën ose darkën bashkë me ta, por xha Dinos nuk i zinte vend kjo, gjersa i zoti i shtëpisë ishte larg. Gjeja që e zbaviste më tepër, ishte vogëlushja, që e thërriste «babagjysh». Ai e ngrinte peshë dhe e puthte, ndërsa ajo ia merrte këngës, si të ishte kanarinë. Pëpritur, në shpirtin e tij u ngjall rishtas dashuria për fëmijët.

Një mbrëmje ai kthehej nga një shok. Tek bombonieria në mes të pazarit mori një çokollatë dhe po çapitej për në shtëpi, ashtu ngadalë, me atë ecjen e tij të qetë.

Kur arriti tek porta, vuri re vogëlushen, që kishte hipur mbi një karrige dhe me një leckë të vatosur po pastronte pllakën prej mermeri. Xha Dinoja u ndal dhe po ndiqte lëvizjen e doçkave të saj të vogla. Kur pastronte pjesën e sipërme të pllakës, ngrihej në majë të gishtave, pa u shqetësuar pse lëviz-

te karrigia poshtë këmbëve të saj.

Xha Dinos s'iu ndenj pa i folur:

— Do të biesh, moj çupë! — dhe, si iu qas pranë,
i mbajti karrigen.

— Ou... Erdhi babagjyshi! — Vogëlushja u hodh
në krahët e tij.

— Pëllumbesha e babagjyshit!

N O K T U R N

Jeta në bregdet ka një bukuri të veçantë, kur pas saj të presin fushata të mëdha. Ditët ndiqnin njëra-tjetrën dhe nën ngrohtësinë e diellit ato sikur shpërthenin në ngjyra të ndezura.

Ishte i pari vit pas martesës, që vinin t'i kalonin pushimet në bregdet. Berti tashmë ishte rritur dhe vinte i mbarë. Gjithë ditën e kalonte duke shetituar në breg të detit, ndërsa mbasdite hapte kompletin e akuarelit dhe provonte dorën për të hedhur ndonjë peisazh. Të tre kishin mënyrën e tyre për ta kaluar kohën e lirë. Neta kishte nisur të konspektonte një libër voluminoz veterinarie, ndërsa në mbrëmje çlodhej buzë detit së bashku me të shoqin e me të birin. Tomori kishte hedhur një dashuri të çartur me detin. Në mëngjes ngrihej herët dhe i pari turbullonte qetësinë e ujërave me zhytjen e tij. Bënte shetitjen e zakonshme nga moli deri tek bova e parë dhe kthehej për të ngrënë mëngjesin. Gjatë ditës pothuajse zhdukej fare pas shkëmbinjve me gjemba, ku njerëzit përtonin të vinin ngaqë rruga ishte e gjatë. Aty hidhte grepat dhe kalonte gjithë ditën duke pritur. Ndonjëherë e shoqëronin edhe Neta me të birin.

Çdo ditë në plazh kishte bukurinë e vet, të ndryshme nga ato që kishin kaluar dhe të papërsëritshme për ato që vinin. Zakonisht Tomori kthehej nga shkëmbinjtë me kompletin e grepave të ngjeshur në qesen e plastmasit, por ndonjëherë qëllonte që nga çanta e lëkurtë të nxirrnin kokën peshqit. Por në ditën e tetë të pushimeve ndodhi ndryshe: grepat, që i kish hedhur një natë më parë, e kishin nderuar siç nuk mund t'i shkonte kurrë ndër mend. Parangallin e kishte ushqyer me një qefull nja dyqind gramsh, ndërsa grepat e tjerë, si zakonisht, me kërmij. Në mëngjes fijen e nailontë e gjeti të tendosur. Disa herë bëri ta tërhiqte, por dukej sikur ajo ishte kapur diku pas shkëmbinjve. I erdhi keq kur mendoi se do t'i duhej të linte gjithë atë sasi nailoni. Parangalli nuk do të dilte më nga mazgallat e shkëmbinjve, që erozioni nënujor do t'u kishte dhënë kushedi çfarë trajtash të çuditshme.

Filli u tendos së tepërmi dhe ai mendoi se ky ishte casti i këputjes. Por jo. Paskej qenë më i fortë nga ç'e kishte menduar. E shtrëngoi fort me të dyja duart. E ndiente se diçka e tërhiqte drejt thellësive. Kjo ishte prova më e qartë, nga e cila mund të kuptoje se parangalli nuk kishte ngecur nëpër shkëmbinj, por në gojën e ndonjë peshku, që e tërhiqte pa pushim. Tomori, gjithnjë me frikën e këputjes së nailonit, mendoi se mjaftonte që peshku të fërkonte një herë dhëmbët e tij të mprehtë si sharrë dhe do të ishte krejt i lirë në mbretërinë e blertë të leshterikëve. Por qeshi me vete kur i erdhi mendimi tjetër se po të kishte kaq tru, peshku nuk do të kishte ngecur në ganxhën e parangallit. Më së fundi vendosi ta tërhiqte. Peshku mund të kishte ngecur qysh në mesnatë dhe deri në atë kohë do të ishte lodhur duke u

përpjekur për të shpëtuar. Valëzat e vogla krijonin rrathë aty ku filli delte nga thellësia në sipërfaqe. Peshku po nënshtrohej dhe qetësisht po i afrohej bregut.

S'kaluan shumë dhe ja ku u duk trupi i tij i madh, që shkëlqente mes valëve. Nga përpëlitjet ujët aty afër bregut u turbullua. Këtu kishte shumë rrezik që filli të këpotej, por gjithçka kaloi mirë. Nuk kishte bërë vaki kurrë që një peshk aq i madh të mbetej në grepin e tij. E hodhi në sup dhe krejt i lumtur u drejtua nga kabina. Herë-herë ndiente ta shponin në sup luspat e mprehta si brisqe, por as që e çante kokën. Djali la mënjanë bojërat dhe u sul drejt t'et. Neta e la të hapur mbi tavolinë fletoren e konspekteve dhe doli në verandë.

Peshku ishte ende gjallë. Me gojë gjysmë të hapur ai lëshonte në dhomë një afsh të ngrohtë, të kripur.

— Ç'do ta bëjmë gjithë këtë peshk, Tomor?

— Ta shesim gjysmën, babi. Kur të marrin vesh komshinjtë, do të vijnë të na kërkojnë.

— Jo, nuk do të shesim asnjë gram, se na zemërohet zanati. Mund t'u japim edhe pa ua shitur.

Atij i dukej sikur i ishte shpërblyer njëherësh gjithë munda i atyre ditëve. Tani, kur nga pushimet kishin mbetur edhe fare pak ditë, mund të mos dilte më te shkëmbinjtë për të gjuajtur. Vetëm nga deti nuk do të ndahej: do të bënte banjë sa lëkura t'i vinte era kripë edhe dy vjet më pas.

Në darkë ata pinë verë me tavë peshku; pas darkë bënë një shetitje gjatë bregut, që lahej në dritën e hënës.

Në mesnatë, kur ishin fikur të gjitha dritat e kabineve, ranë për të fjetur. Për një kohë të gjatë To-

morit i mbetën sytë te fari, që ndizej dhe fikej në pjesën jugore të bregut, duke luajtur me reflekset që ngatërroshin nëpër ujëra.

Flladi i freskët, që vinte nga bregu, nuk e shuan-te dot gjithë atë zagushi që pushtonte kabinat. Neta nuk e ndiente veten të qetë. Pranë kraharorit të saj i biri gërhinte lehtë, si të mos ia dinte fare për gjithë atë vapë. Ajo përplasi buzët në gjumë. ! .

Ndiente etje duke ecur ashtu qetë-qetë buzë kanalit. Herë pas here ngrinte flokët, që të pakapur me karficë, i binin përmbi sy. Flladi i mbrëmjes ia mbushte kraharorin gjithë gëzim. Sa herë kishte kaluar e vetme në atë rrugë këmbësore, buzë kanalit! E bënte me qejf, veçanërisht mbrëmjeve të verës, kur nën dritën e hënës luhateshin përmbi ujëra hijet e plepave.

Te ura e drunjtë dëgjohej zhurma e ujit, që rridhte nga një rubinetë çezmeje e harruar hapur. Ajo u kthye të pinte ujë të ftohtë, të lante duart, që i vinin era qumësht, dhe të freskonte fytyrën, sa për të larguar plogështinë që i sillte gjumi. Tutje, fushave, vezullonin dritat e traktorëve, që pregatisnin tokën për të mbjellat e reja. Ç'bukuri u jepnin netëve këto drita dhe kjo zhurmë që ndihej deri në fshat! Kështu, mes zhurmash dhe dritash, e shihte veten përherë. I shoqi kishte kohë që punonte pa orar. Vinte në shtëpi sa herë duhej të merrte bukën me vete, shihte dhe djalin dhe ikte. Fushata e plugimeve kështu e kishte, përherë pa gjumë. Po cili ishte traktori i tij atje përmes fushave, që ta përshëndeste me dorë dhe t'i uronte «punë të mbarë»!

E mbylli rubinetin e çezmës dhe prapë nxitoi hapin. Kështu i kishte ndodhur të kthehej në shtëpi gjatë

gjithë asaj jave. Një natë ishte vonuar duke pritur ushqimin e njomë të lopëve, që s'dihej përse ishte vonuar nga fusha. Natën tjetër e kishin ftuar në mbledhjen e byrosë, ku do të diskutoheshin shifrat e prodhimit të qumështit dhe ajo, si përgjegjëse e sektorit do të thoshte fjalën e saj në atë mbledhje. Një natë tjetër kishte ndihmuar shoqet e stallës numër katër. Këtë ajo nuk e bënte për mungesë besimi ndaj tyre, por ja që nuk e zinte gjumi pa e parë gjithçka me sytë e saj.

Frugën e bënte vetëm si në vajtje dhe në ardhje, duke mos ua ndarë sytë dritave të traktorëve në fushë dhe llampave të stallave që kishte lënë pas.

Kur iu afrua shtëpisë, vuri re se drita ishte e ndezur. Vallë mos nuk kishte vajtur në punë i shoqi atë natë, apo e kishte harruar dajli ndezur?

Po, ishte i biri që nuk flinte pa ardhur ajo. I erdhi keq për të. Do të ngrihej të nesërmen herët, për të vajtur në shkollë. Mosha e tij e ka të vështirë t'i ngryesë ditët me pesë orë gjumë.

— Pse nuk ke fjetur, Berti?

— Isha duke punuar.

— Po tani është kohë gjumi!

— Po edhe ti, edhe babai, pak flini, mama.

Shumë gjëra i kishin lënë mbresa, por ai e ndiente se ishte jashtë aftësive të tij t'i hidhte në letër... Ato i trokisnin në mendje dhe s'e linin të qetë. Donte të sajonte një kuadër nga një mëngjes vjeshte në ofiçinën bujqësore, kur kabinat e traktorëve i mbulonte mjegulla e bardhë. Ose një tjetër nga një natë plugimësh. Ose nga një ditë vere në stallën e lopëve. Por të gjitha këto ishin të vështira dhe as disa komplete me bojëra uji nuk do t'i mjaftonin për të realizuar të gjitha mbresat... Megjithatë ai punonte. Ngadalë... Që

të mos i dilnin pa jetë këto tablo të bukura, që linin
kaq gjurmë të forta në mendjen e tij.

Mesnata i përcillte zhurmat e traktorëve deri në
thellësi të fshatit. Por Neta nuk e ndiente zhurmën:
vështrimet e lopëve i ishin ngulur në sy. Të gjitha i
kishte përpara: Klarindën, Briartën, Bishtprerën... Të
njëzet e dy lopët e stallës së saj e kishin braktisur
gjumin atë natë. Briarta ecte përpara dhe nga gjinjte
e butë si sfungjer rridhnin katër currila qumështi, që
zbardhnin rrugën. Në brirët e saj të përdredhur ki-
shte ngecur hëna. Ecnin ngadalë, sikur kishin dalë
shëtitje. Neta, e shqetësuar, u doli përpara dhe po mu-
ndohej t'i kthente. E kapte Klarindën për qafe dhe i
lutej të kthehej në grazhdin e saj, ku e priste racioni
i bollshëm i barit të gjelbër. Nuk ishte koha për shë-
titje, ndaj ato duhej të ktheheshin në stallë...

Vështrimi i xhamtë i Klarindës dukej sikur po me-
lutje i përgjigjej: «Gjithnjë të jemi bindur, Neta! Nuk
e sheh sa e bukur është kjo natë?». «Nuk është koha,
nuk është koha!» u lutej ajo në atë gjuhë me të cilën
aq mirë kishin mësuar të merreshin vesh me njëra-
tjetrën. Kishte kaq vjet që kujdesej për këto lopë dhe
asnjëherë nuk i kishte ndodhur kështu. Ajo natë gjith-
çka e kishte të bukur. Viçat e vegjël vraponin pas në-
nave duke pallur me atë zërin e tyre ende të pafor-
cuar. Ishte vërtet një pamje e bukur, që e dehu Netën
dhe e mbushi gjithë gëzim...

Briarta u kthye e para dhe iu afrua buzës së ka-
nalit, ku gurgullonte uji i vrullshëm që pak më tej
rriste të shëndetshëm jonxhën dhe tërfilin. Ajo uli
kokën dhe po shuante etjen. Nga brirët i shkau hëna
që duke u rrokullisur, u përplas në rrymën e ujit;
drita e saj erdhi duke u zbehur derisa u zhduk thel-
lësive...

... U zgjua. Pranë kraharorit të saj gërhinte lehtë i biri. Balli i ishte mbushur me bula djerse dhe faqet i ishin skuqur. Ç'ishte ajo ëndërr që sa kishte parë? Rrugën e zbardhur me qumështin e Briartës e kishte ende para syve. Jashtë ishte errët, por ora tregonte katër e tridhjetë. Në këtë orë dikur ngrihej nga gjumi dhe nisej për nga stallat. Sytë e enjtur ende nuk ishin ngopur me gjumë. Asnjëherë gjatë atyre ditëve nuk i ishin kujtuar lopët ashtu. Dhe asgjë tjetër s'mund të quhej kjo, veçse mall...

Mëngjesi i përplasi në faqen e murit përballë rrezet e tij të bardha. Ishte i pari mëngjes që ngriheshin më vonë se zakonisht. Tomori i ndiente muskujt të lodhur. Hapi derën e kabinës dhe vuri re se plazhi ishte mbushur gjithë njerëz. Ashtu i qetë, me atë hapin e tij të rëndë, u drejtua për nga moli. Pas tij, me kamardare në dorë, po vraponte i biri. Vetëm Neta mbeti në prag të derës duke pritur me frikë që të dëgjonte kollën e fortë të të birit pas daljes nga deti.

Kur ata humbën mes njerëzve të shumtë, ajo u kthye dhe nisi të përgatiste tavolinën. Peshku i kishte dhënë erën e vet gjithë dhomës. Pas asaj nate, që i ishte dukur aq e gjatë, gjithnjë e më tepër shqetësimi i saj vinte duke u rritur. Atë mëngjes, kur lopët do të niseshin për në kullotë, do ta kërkonin me atë vështrimin e tyre aq butë. Vështrimet e tyre të largëta ishin mpleksur me shqetësimin e saj dhe për herë të parë iu duk se pushimet po zgjateshin.

Berti erdhi shpejt në kabinë. Neta hoqi peshqirin nga varësja dhe filloi t'i fshinte kokën.

— Avash, se ma rrope lëkurën! — i tha i biri.

— Ta rrjep, që ç'ke me të! — ia priti Neta me inat.

— Që kur paske mësuar të futesh në det pa u ngrohur mirë uji?

— Po ai ishte më i ngrohtë se në mesditë, moj mama!

— Ta pret mendja, ashtu do të thuash!

Edhe Tomori nuk vonoi shumë. U ulën të tre dhe nisën të hanë. Neta mezi e kalonte poshtë bukën. Berti hante me shije, ndërsa Tomori, që s'kishte vuajtur kurrë nga oreksi, zbrazti në pjatë edhe atë pak reçel që kishte mbetur në fund të vazos.

— Pse nuk ha? — e pyeti Tomori të shoqen.

— S'më hahet.

— Mama, ta tregoj unë si vjen oreksi.

Neta e pa djalin në sy dhe një buzëqeshje e lehtë ia përshkoi fytyrën. Ai hante si të kishte dy ditë pa ngrënë...

Tej nga porti u shkëput një anije peshkimi. Mbi valëzat e bardha cijasin lehtë pulëbardhat. Tomori hidhte vështrimin herë andej e herë nga e shoqja, që dukej qartë se diçka kishte për t'i thënë atë mëngjes...

Në mol ishin grumbulluar shumë njerëz. Pas pak do të fillonte konkurimi për stilet e zhytjes. Ishte me të vërtetë gjë e këndshme të shikoje guximin e njerëzve dhe besimin që ata kishin në vetvete. Berti i kishte shumë qejf zhytësit. Ndoshta pas disa vjetësh edhe ai do të konkuronte mes tyre.

— Ti seç ke, më dukesh e mërziur.

— As vetë s'e di... M'u kujtuan lopët...

— Së shpejti do të kthehesh pranë tyre.

— Më duket sikur boll pushuam...

— Sot do të marrim një barkë dhe do t'i biem detit rrotull, njësoj si pulëbardhat.

Neta nuk foli. Ajo e ndiente se pranë Tomorit

dhe Bertit do ta mposhte mallin për fshatin dhe do t'i kalonte e gëzuar edhe ato pak ditë që kishin ngelur nga pushimet. E mbyllën me çelës derën e kabinës dhe dolën. Në breg barkat e vogla të shëtitjeve lëkundeshin nën ritmin e valëve. Dielli e kishte nxehur rërën aq shumë, sa putrat e këmbëve nuk e duronin dot.

Nga bregu ngrihej e bukur përmbi valë një këngë lumturie për njerëzit.

NËN STREHËT E BARRAKËS

Nëpër kanalet e tjegullave zvarriteshin pikat e fundit të ujit, që ish derdhur si me qyngje.

Shiu sa kishte pushuar.

Në barrakën e vogël të repartit ishte krijuar një rrëmujë e madhe. Pluhuri i grafitit, që ishte vendosur pa kujdes mbi arkën e bullonave, ishte shpërndarë dhe s'kishte lënë gjë pa nxirë. Doku i filtrit ishte hedhur ashtu grumbull pas derës dhe kishte mbushur gjithë barrakën me erën e rëndë.

I vetëm midis gjithë veglave të vendosura në barrakë, qëndronte Miçoja. E shikonte gjithë atë çrregullim përpara tij dhe s'i bëhej të lëvizte gjë nga vendi. Vuri projektet në një dosje të trashë prej kartoni dhe ndezi një cigare. Xhamet e dritares ishin veshur nga avulli dhe herë pas here rrëshqisnin nëpër to pika uji.

Kolona e shtrirë përpara objektit ishte aq e madhe, sa kishte pushtuar dyzet e pesë metra vend. Asaj kolone, ngritur në këmbë, nuk i takonin më tepër se tri metra katror. Ngritja e kolonës donte në radhë të parë kohë të mirë, që së paku të punonin lirshëm.

Miçoja ishte i sigurt se edhe kjo kolonë do të ngrihej si shumë të tjera para saj, por diçka tjetër nuk e linte të qetë. Puna ishte se të nesërmen, duhej të nisej për në kantier një montator me urdhër të nëndrejtorit. Cilin të dërgonte? Nëndrejtori i pat thënë për të dërguar ndonjë të gojës, si puna e atij të gjatit me flokë të dredhur (gjoja nuk ia dinte emrin, kurse në të vërtetë ai e njihte me dhëmbë e dhëmballë Fuatin). Nëndrejtori e kishte marrë si shembull Fuatin vetëm sa për t'i kujtuar brigadierit se një të atillë duhej të dërgonte në kantier. Sido që të ishte puna, nëndrejtori vetëm një fjalë shkarazi kishte thënë për Fuatin, dhe kjo nuk do të thoshte që ta dërgonte domosdo atë. Fuati ishte saldator i vjetër dhe nevoja e tij do të ndihej së tepërmi të nesërmen, kur të ngrinin kolonën. Pastaj, duheshin pyetur edhe shokët. A do të pranonin ata që në kantier të shkonte pikërisht ai?

Hodhi sytë nga sheshi i ngushtë ku punonin shokët. Askujt nuk i kishte vajtur mendja se nën strehët e barrakës mund të kishte aq shumë vend sa të punonte lirshëm e gjithë brigada. Era vërtet që ishte shumë e ftohtë, por ajo ishte vetëm gjysma e së keqes. Nga ullukët e eternitit binte pika-pika ujët e breshërit që shkrinte ngadalë.

Fuati po pastronte duart në një kanaçe me benzinë. Atë natë i duhej të largohej përpara shokëve, pasi i kishte bërë lajmthirrje familjes. Çuditëshin shokët me të: edhe nxënësit e shkollave të mesme, që largohen rishtas nga familjet, nuk i kanë kaq të shpeshta lajmthirrjet.

Flakë e kanjellosh së Elvirës dukej sikur i ngrohte të gjithë. Xixat shpërndareshin pa rregull nëpër errësirë si shkëndija mendimesh në net të dremitu-

ra. Remziu, që punonte në të majtë të saj, i merrte shufrat e prera dhe i filetonte në matravidën e montuar pranë qoshes së tavolinës. Ishte i shkathët Remziu, dhe këtë punë të lodhshme e bënte pa mundim. Pranë këmbëve të tij ndriçonte flaka që lëpinte ngadalë metalin gjersa e treste, si karamelat në gojën e një fëmije. Mbi ballin e Elvirës kishte rënë një tufë flokësh dhe ndënë flokë, bula të nxehta djerse.

— E zonja kjo oksigjenistja jonë, — tha xha Vangjoja gati si me vete prej shkallëve ku ishte ulur.

Elvira shikoi nga ai. Xha Vangjoja tundi kokën si për të miratuar atë që kishte thënë.

— Po të më pyesnin mua, — shtoi pastaj, — do të thosha se ti meriton të të nxjerrin në gazetë.

— Lëri këto, xha Vangjo! — ia priti Elvira me të qeshur.

Përmes linjave të hekurta po ecte Fuati duke rregulluar me dorë format e flokëve. Vështroi një herë pas dhe humbi në errësirën e natës.

— Po ky, si iku kështu, pa na përshëndetur? — tha xha Vangjoja, që e kishte vënë re largimin e tij.

— Lëri njerëzit në hallet e tyre xha Vangjo! — i tha Elvira.

— Epo unë s'thashë ndonjë gjë, de!

Miçoja fshiu me dorë një pjesë të xhamit të veshur me avull dhe vështroi jashtë. Nëpër objektet e tjera nuk ndihej më asnjë zhurmë. Vetëm neonet e bardha vizatonin në sfond konturet e objekteve.

Elvira fshiu duart në gjunjët e kominosheve. Fytyra i ishte skuqur nga flaka e kanjellos, kurse djerstët që i ishin tharë në ballë dhe në trup, po i jepnin të ftohtë.

Të gjithë e lanë punën. Sistemuan veglat në ba-

rakë dhe u bënë gati për të ikur. Vetëm xha Vangjoja nuk luajti nga qoshja e shkallëve. Shikonte herë shokët, që po iknin grumbull përtej stakateve, dhe herë kolonën e gjatë, që kalonte të fundit natë ashtu e shtrirë përmbys.

*

* *

Fuati kishte qëndruar përpara dollapit me pasqyrë, ku vendosnin teshat të gjithë shokët e dhomës. I shihte kostumet me radhë dhe nuk po dinte se cilin të zgjidhte. Pas shpinës së tij, përbri tavolinës, qëndronte pasqyra e dytë. Ai shihte herë pas here anën e djathtë të flokëve dhe kënaqej me ato dy onde të krijuara me gisht, që i rrinin aq mirë. Po cili kostum vallë mund t'i shkonte më mirë? Atë natë, midis aq njerëzve të shumtë, ai duhej të ishte më i qeshuri. Nga rrethi do të kishte ardhur patjetër ndonjë nga ata përfaqësues, në sy të të cilëve nuk bën të biesh për të keq. Kurse ai nuk donte as t'ua tërhiqte vëmendjen njerëzve, as të kalonte ashtu pa u vënë re, njësoj sikur të mos ishte fare. Veç kësaj duhej të kishte parasysh edhe disa gjëra të tjera po aq të nevojshme sa dhe ngjyra e kostumit: kur t'i dëgjonte veshi ndonjë lavdërim për brigadën, nuk duhej të kërcente përpjetë si qefull e të përplaste pëllëmbat. Dhe ai, që kishte përfaqësuar brigadën me dhjetëra herë në takime të tilla, nuk kishte si t'i harronte kurrsesi këto rregulla elementare.

Në qoshe të dollapit varej kostumi blu që kishte qepur Miçoja së fundi. Edhe ky mirë i rrinte, por për atë mbrëmje sikur nuk ia mbushte mendjen.

Së fundi vendosi të hiqte dorë nga kostumet dhe të provonte një kombinim. Ngjyra e zezë shkoi mirë me kafënë, ose së paku me blunë.

I provoi me radhë të gjitha kombinimet që i erdhën ndër mend dhe, sa herë që i afrohej pasqyrës, mbledhte buzët i pakënaqur. Çudi si po i ndodhte kështu! Kishte marrë pjesë në aq shumë mbremje dhe asnjëherë nuk kishte pasur kërkesa kaq të mëdha në shijet e tij. E dinte se nëndrejtori jo rastësisht i kishte përmendur Miços emrin e tij. Ai e kishte të qartë se shokët e drejtorisë nuk kanë të njëjtën konsideratë për të gjithë pjesëtarët e brigadës. Fjala vjen, si mund të zinte vendin e tij në një takim të tillë Elvira ose Remziu, që ende nuk e kishin mbushur vitin në atë brigadë, kur atij po i binin dhëmbët duke punuar me saldatrice?

Ja pra se ç'arsye kishte Fuati që për atë takim të gjente një kostum që të binte në sy të të gjithëve. S'ka gjë se e gjithë garderoba e brigadës mund të ishte shumë e varfër para atyre kërkesave. Boll që ai të gjente atë më të përshtatshmin...

*

* *

Dy ekskavatorë zvarriteshin dalngadalë në drejtim të repartit ku do të ngrihej kolona. Mëngjesi ishte i freskët dhe era që kishte fryrë gjatë natës e kishte përtharë tokën e lagur. Tek-tuk zbardhnin pellgjet.

Remziu me Elvirën, që kishin ardhur më herët, iu afruan barrakës së vogël të xha Vangjos dhe po prisnin gjersa të vinin shokët. Ekskavatorët nxorën

turinjtë e hekurt te kthesa, kurse shokët e tjerë ende nuk po dukeshin. Po kjo ç'do të thoshte?

Xha Vangjoja kishte mbështjellë qafën në leshin e ngrohtë të një shalli dhe herë pas here lëshonte ndonjë ankim kundër pleqërisë. Ajo natë kishte qenë farmak dhe ai mezi e kishte kaluar. Apo durohej ajo erë që të shkurtonte nga këmbët? Xha Vangjoja ishte i regjur me punët e motit, por këto ditët e fundit të vjeshtës nuk i merrte dot vesh. Gjithë natën vetëintente, kurse ditën qëllonte të hapej koha e të dilte dielli i ngrohtë si në pranverë. Gjithë natën kishte lëvizur nëpër rrugë, se nuk e duronte dot të ftohtit e këmbëve:

Pranë tyre u ndalën ekskavatorët.

— Ke ftohtë, xha Vangjo? — e pyeti Elvira.

— Epo ç't'i bësh, moj bijë? Të rinj nuk bëhemi dot me pahir. Në këtë të ftohtë na pikset gjaku neve.

— Po na pikset dhe ne të rinjve, o xha Vangjo, e jo më juve, — i tha Elvira duke fërkuar duart.

— Juve s'ua qaj hallin unë, se merreni me punë e nuk e ndieni të ftohtit, po ne pleqtë si t'ia bëjmë?

Nga jashtë dëgjohej zhurma e ekskavatorëve. Drejt tyre po afrohej Miçoja. Kishte veshur një pelçe pambuku, që ia mbante trupin ngrohtë edhe sikur të ishte në mes të borës. Pas tij u dëgjua përshëndetja e dy punëtorëve, që po vinin njëri pas tjetrit.

— Po ti, moj, kur do ta ndezësh atë çibukun tënd? — i tha xha Vangjoja Elvirës duke i treguar kanjellon.

— Eh, o xha Vangjo! Po të vijë puna për të na ngrohur ai çibuk, më mirë të na marrë lumi!

— Jo, moj, se më ndryshe është kur të sheh syri një flakë! Edhe po s't'u ngrohën duart, të ngrohet zemra.

Jashtë u dëgjua gumëzhitja e rëndë e motorit të ekskavatorit e pastaj zhurma e zinxhirëve përmbi gurët e pangjeshur të kalldrëmit, që delnin aty-këtu si dhëmballë të prishura. Pas tij lëvizi dhe ekskavatori tjetër.

Miçoja iu afrua vendit të betonuar ku do të ngulej kolona dhe nisi të numëronte prezhenjerët e fiksuar në bazament. Kokën e kishte zhytur gjer tek veshët në gëzofin e ngrohtë të peliçes. Ekskavatorët kishin dalë nga të dyja anët e kolonës duke e futur atë në mes. Motorët buçisnin rëndë.

Ekskavatoristët dolën nga kabinat dhe iu afruan kolonës së gjatë që shtrihej përpara këmbëve të tyre. Në gjithë sipërfaqen e jashtme të kolonës nuk kishte asnjë nyje për të lidhur kavot. Kjo gjë u ra menjëherë në sy ekskavatoristëve. Si u kishte dalë nga mendja atyre që e kishin përgatitur kolonën? Pranë tyre u afrua Miçoja. Deshte të dinte se ç'mendonin ata për kolonën.

— Çfarë presin më, xhanëm? Mos vallë duan t'ua saldojmë ne dhe nyjet? — i tha shokut njëri ekskavatorist.

Miçoja e vështroi në sy.

— Për ç'nyje e ke fjalën? — e pyeti.

— Mor vëlla, — ia priti me ton më të zbutur ekskavatoristi, — brigada juaj e ka përgatitur këtë kolonë?

— Jo, — iu përgjigj Miçoja. E kanë përgatitur pjesë-pjesë në oficinë. Ne vetëm sa e kemi montuar.

— Do të na falësh, se nga të tjerat nuk kemi haber, por ama një vërejtje do të bëjmë. Kur e keni montuar kolonën, nuk e keni pasur parasysht fare punën tonë. Kësaj kolone i mungojnë veshët e ne nuk kemi nga ta kapim. Këtu ke gjithë këtë volum, gji-

thë këtë peshë! Duhet nyje te brezat, për të shtrënguar kavot. Bile duhen nyje të forta, dyfishe.

— E drejtë. Duhej t'i kishim vënë, — pranoi Miçoja duke tundur lehtë kokën.

— Por kjo gjë duhet bërë shpejt, se nuk na pret puna.

Miçoja u kthye për të marrë masa. Ja si vijjnë punët. Bën gjithë atë mundim për të montuar kolonën dhe kur vjen puna për të parë frytin e mundit tënd, e humbet kohën kot për dava nyjesh.

Ai ndezi gjeneratorin. Ato vërtet nyje ishin dhe pas ngritjes së kolonës përsëri mund të hiqeshin, por ja që edhe ato nuk mund t'i saldonte kushdo. Po ku ta gjente Fuatin në ato çaste? Ai përfitonte ngaqë Miçoja rrallëherë ia prishte dhe vinte e ikte sipas qejfit. Çudi me disa njerëz! Si e marrin guximin të shkelin mbi besimin e tjetrit? Miços iu mbush mendja top se duhej të sillej ndryshe. Ai vështroi edhe një herë nga shokët, që e kishin lënë xha Vangjon në barrakën e tij dhe ishin shpërndarë nëpër punëra. Fuati, që duhej në atë çast, nuk dukej gjëkund.

Zhurma e gjeneratorit ushtonte në vendin e tij si zhurmë bubullime, ngaqë mbytej prej oshëtimit të ekskavatorëve.

Pranë tij kaloi Elvira me tubat e oksigjenit në dorë.

— Përse e ke ndezur kaq herët gjeneratorin?

— Kemi punë.

Ajo qeshi dhe vazhdoi të ikte tutje.

— Ej, Elvira! — i thirri Miçoja.

Ajo ktheu kokën nga ai.

— Përse s'ka ardhur Fuati sot?

— Ku ta di unë? Në rast se ke ndonjë gjë urgjente për të bërë, më thuaj ta bëj unë.

— Ta bësh ti?!

— Pse jo?

Ai tundi kokën, sikur me këtë të desh të thoshte: «Dreq punë. Vareja mungon, kurse bishtat s'të lënë rehat!»

Elvira e kuptoi lëvizjen e kokës së tij, më mirë nga ç'mund të kuptonte fjalët që ai mund t'i kishte thënë. U skuq e tëra në fytyrë dhe nuk e zgjati më. Mos vallë kjo ishte e para herë që brigadieri e kishte kufizuar atje, në zanatin e saj dhe të gjithë këtë e bënte vetëm e vetëm për të mos prekur Fuatin? Dhe ajo e dinte mirë pse brigadieri e merre në mbrojtje djaloshin. Fuati vërtet kishte ca huqe që herë pas here binin në sy, por ama në zanatin e tij ishte i rrallë. Prova të mëdha kishte dhënë ngado që kishte punuar. Ajo i dinte mirë këto.

Elvira sa pat ndërruar bombolën e oksigjenit dhe po bëhej gati të niste nga puna. Miçoja kishte mbetur përpara gjeneratorit si të ishte ngarkuar të bënte roje nderi. As ai nuk po e kuptonte këtë lëmsll, që po i ngatërrohej përpara syve. Asnjëherë në brigadë nuk kishte ndodhur kështu.

Ekskavatoristët po e merrnin me mend se diçka nuk po shkonte. I shihnin montatorët që po merreshin secili me punën e vet dhe asnjëri nuk po kujtohej të merrej me nyjet. Njëri prej tyre iu afrua kolonës ku qëndronte Miçoja dhe ia zbrazi njëherësh:

— A, të lutemi shumë. . . Nuk duhej të na lajmëronit për të ardhur pa i pregatitur të gjitha.

— Mos u mërzitni, mor shokë! Këto janë gjëra të vogla, që mund t'i rregullojmë fare lehtë, — u mundua t'i qetësonte Miçoja.

— Po kur do t'i rregulloni? — Neve na kanë lënë

afat për punën që duhet të kryejmë këtu, ndërsa tani rrimë dhe presim kot gjersa t'ju shkrepet juve.

Miçoja nuk foli më. Ata kishin të drejtë të shqetësoheshin, por edhe atij po i digjej mjekra dhe nuk dinte nga t'ia fillonte. Vështroi njëherë nga shokët. Ata vazhdonin normalisht punën atje nën strehët e barrakës. Kujt t'i besonte këtë punë që nuk priste?

Elvira e fiku kanjellon dhe mori në dorë saldatriçen. Me të e kishte mësuar këtë zanat. Kishte mall të punonte rishtas. Aq më tepër në ato çaste kur e shihte ashtu të heshtur dhe pa zot. Miçoja po e shihte me bisht të syrit. Të ishte kohë tjetër nuk do ta lejonte. Asnjëherë nuk kishte lejuar të ngatërroheshin njëqind duar në një zanat. Edhe Elvira e dinte këtë, por a nuk ishte edhe i saj ky zanat?

Flaka e saldimit përplaste reflekset në mur dhe tymi i ngrohtë shumëngjyrësh ngrihej lart përmbi metalin e shkrirë.

Vonë, kur edhe kjo punë ishte duke mbaruar, pranë Miços erdhi Fuati. Zakonisht, kur vinte vonë në punë, i binte nga rruga e prasme, që të mos binte në sy të shokëve. Dhe me të vërtetë që ardhjen e tij nuk e vuri re asnjëri, veç Miços, që ende po e priste.

— Përse lejohen njerëz të tjerë të punojnë me saldatriçe? — thirri Fuati gjithë zemërim.

Miços iu zu pështyma në grykë. Kishte pasur ndër mend që vërejtjen për vonesën t'ia bënte me takt, po papritur i bërtiti:

— Nga ishe?

— Kisha punë. Po për këtë... — dhe si tregoi me dorë andej nga punonte Elvira, shtoi:

— Për këtë do të mbani përgjegjësi.

Dhe nuk e zgjati. U kthye i zemëruar dhe u drejtua për nga barraka ku linin teshat. Miçoja eci i qe-

të drejt Elvirës, por nuk guxoi ta urdhëronte për ta lënë punën.

Elvira e mbaroi së salduari njërën nyje. Duhej rrotulluar kolona për t'i salduar edhe atë të pjesës së poshtme. Ajo ngriti syzat dhe vështoi Miçon. Balli i tij ishte mbushur gjithë bula djerse.

— Ç'ke kështu, Miço?

— Kush të tha ty ta lësh oksigjenin?

— Për të mirë të punës e bëra. Nuk do t'i mbajmë në këmbë ekskavatorët deri sa të rregullojmë ne hallet tona.

Njëri nga ekskavatoristët u afrua pranë tyre.

— Vëlla, përsëri dashke të na pengosh?

— Epo ka rregull në punët e shtetit! — bërtiti Miçoja duke u larguar gjithë inat.

Nën tërheqjen e ekskavatorit, kolona u rrokullis në anën tjetër. Elvira shikoi pozicionin ku do të punonte dhe filloi menjëherë nga puna. Më së fundi gjithçka ishte gati dhe në nyjet e nxehta të kolonës u vendosën çengelët e fuqishëm të ekskavatorëve.

Fuati ishte ulur në barrakën e teshave dhe gjithë zemërim po zhgaraviste një letër. Miçoja e hapi derën ngadalë dhe i shkoi pranë. Ai as që e ngriti kokën fare, vetëm herë pas here shfrynte. Miços i vinte keq kur linte ndonjë rast keqkuptimi që mund të bëhej shkak për të përpjekura... Ç'dreqin e pengoi t'i delte përpara asaj vajze që ende nuk kish mësuar se ç'rrugë mund të marrë edhe keqkuptimi më i vogël dhe t'ia priste iniciativën?

I hodhi dorën në sup Fuatit dhe i tha:

— Duhet të më kuptosh, Fuat. Sot kemi shumë punë. Do të ngremë në këmbë kolonën.

— Ngrijeni! Zanati im është vetëm të saldoj.

— Na duhet ndihma jote.

— Epo derisa ma keni varur kumborën, mos ma hiqni.

— Ndodhin Fuat, ndodhin. Ishte vetëm një keqkuptim i vogël.

— Vetëm për ty po ngrihem, Miço. Ta kam thënë që kam respekt për ty. Vetëm nuk marr vesh si i lejon ti këto gjëra.

Fuati u ngrit, e bëri shuk letrën ku kishte pregatitur relacionin dhe i pari doli nga barraka.

*

* *

Kolona e ngritur lëshonte hije përpara tyre. Vështrimi i kënaqur i shokëve dukej sikur thoshte: Nuk është gjë e vështirë të ngresh në këmbë kolona!

Elvira kishte marrë një pamje të qeshur.

Flokët që i ishin lagur nga djersa i kishin rënë mbi ballë, kurse shiriti i kuq, me të cilin i mbante lidhur lart, gati sa s'po i binte. Në imagjinatën e saj shpërndareshin kurbatura të kuqe, që delnin nga shkëndijat e saldimit. Sa herë i ishin skuqur sytë e i kishte duruar dhembjet e syve gjatë netëve! E hoqi shiritin dhe e lidhi më lart, atje ku e mbante zakonisht dhe ku i kishte më tepër hije.

— Shokë, — nisi të fliste Miçoja me ton të ulët, — kemi një problem që duhet ta zgjidhim në çast. Shokët hapën sytë.

Fuatit s'i pëlqeu kjo nisje dhe desh t'i thoshte. «Po ç'do të zgjidhësh, more... ç'ka për të zgjidhur këtu?»

— Andej nga kantieri kërkojnë njërin prej nesh për të përfaqësuar brigadën në një takim të punonjësve pararojë. Takimi do të bëhet sonte, kështu që

koha s'pret. Megjithëse u lajmëruam me vonesë, njërin duhet ta dërgojmë patjetër. Unë për veten time... jam dakord me propozimin e shokut nëndrejtor që... në kantier të dërgojmë shokun... shokun Fuat.

Montatorët nuk e pritën me aq kureshtje propozimin, sepse për të gjithë ishte e qartë se kush do të shkonte. Me këto punë vetëm njëri ishte ngarkuar.

Heshtja e montatorëve e çeli në fytyrë Miçon. Kjo do të thoshte se ata nuk kishin kundërshtim?

— Si thoni ju?

Askush nuk u përgjigj.

— Domethënë jeni dakord që të na përfaqësojë shoku Fuat?

Përsëri heshtje.

Këtë radhë Miçoja e kuptoi se heshtja e shokëve mund të mos ishte shenjë miratimi. Megjithatë, s'po dinte si ta merrte këtë heshtje.

— Pse nuk flisni, shokë? Unë po ju pyes.

— Po të ishte për mua, — tha Elvira duke u kthyer me fytyrë nga shokët, — do të isha dakord që në kantier të shkojë çdo shok tjetër i brigadës sonë, veç teje dhe Fuatit.

— Elvira ka të drejtë, — shtoi me formë të prerë Remziu. — Edhe unë i atij mendimi jam.

Të tjerët miratuan radhë e pa radhë.

— Mirë pra, po e heqim Fuatin, por kë do të dërgojmë?

Ato pak çaste ishin me të vërtetë të vështira për Miçon. Kjo do të ishte hera e parë që në një mbledhje solemne, nëndrejtorit do t'i prishej qejfi.

— Po mirë, mos heshtni tani. Ju thashë që atje duhet të dërgojmë dikë.

— Unë mendoj se atje duhet të shkojë Elvira, —

tha Remziu. — Kjo e ka me të vërtetë hallall. Ka punuar kudo pa iu dëgjuar zëri.

— Shumë mirë e ka Remziu — tha dikush tjetër aty nga mesi. — Elvira të shkojë!

— Po, po — buçiti zëri i fuqishëm i shokëve — Dhe le të flasë andej për të gjitha!

Miçoja u skuq i tëri.

Vetëm Fuati e vërtiste vështrimin qoshe më qoshe. Vështrimet e shokëve, që ai po i ndeshte ngado, i ishin bërë si zjarre që e përcëllonin. Atij i dukej sikur të gjithë po i thonin: «Boll me përkëdhelje. Mos mendove ti se gjithmonë do të përsëritet e njëjta gjë?»

JETË TË LUMTUR NË SHTËPINË E RE

Mëngjesi ishte i freskët. Flladi i qetë që frynte ngrinte përpjetë avujt e silazhit, duke përhapur një erë të veçantë në gjithë fshatin. Tefta kaloi mes njerëzve dhe hyri në bufe për të ngrënë mëngjesin. Ekspresi punonte gjithë zhurmë atje, në qoshe të banakut. Në këmbë prisnin shumë njerëz për të pirë kafën. Në sallën e bufesë shpërndareshin avujt të nxehtë gjellësh e tym duhani. Në këtë ambient Tefta vetëm ditët e para i pati ca të vështira, ndërsa tani nuk i bënte më përshtypje.

✓ Në tavolinën e fundit ishin ulur shokët. Midis tyre dalloi flokët e verdhë të Dritës, që i ishin derdhur shpatullave si lule dielli e varur bukur. Agroni e mbante përpjetë jakën e peliçes prej pambuku. Siç duket e kishte harruar ta ulte qysh kur kishte ardhur nga rruga.

U nis drejt tyre.

«Eh, si u bëra kështu!» mendoi duke ecur mes rreshtave të tavolinave. Kujtonte disa kohë më parë kur nuk kishte asgjë më të rëndë për të se sa të hyn-te vetëm nëpër lokale. Por tani ishte mësuar. Drita, Teuta e shoqe të tjera që kishin ardhur këtu përpara

saj kishin qeshur shpesh me të dhe e kishin ngacmuar me dashamirësi për t'i hequr ndrojtjen.

Ata i kishin ngulur sytë Teftës dhe diçka donin t'i thoshnin. Nga tavolina përballë, ku ishte ulur i vetëm xha Tahiri, e shihnin me kujdes dy sytë e tij të rregjuar. Me siguri që ai plak i mirë admironte me zili vrullin dhe energjinë që ka gjaku i kësaj mo-she...

Ajo e përshëndeti xha Tahirin dhe shkoi e u ul te shokët.

Xha Tahirin e njohën qysh ditën e parë të ardhjes në fshat. Ai, në krye të një grupi pleqsh, kishte dalë t'i priste. Për pleqtë e fshatit ishte gëzim i madh pritja që do t'u bënin të rinjve atë mbasdite.

«Mirë se na erdhët, mor bij, në këto ditë të vështira!» u tha xha Tahiri duke i takuar me radhë.

Sytë e tij reflektonin një mirënjohje të tillë që nuk e shprehnin dot fjalët. Pastaj i shoqëroi nëpër fshat duke u folur për gjithçka të rrënuar që u zinte syri.

«... Këtu kemi pasur një si punë kovaçhaneje ku punonte edhe im nip. Ndërsa këtu ka qenë mulliri... I gjori Niazi s'u nda nga ajo rrotë, gjersa ra mbi të!»...

Ata shihnin jazin e heshtur të mullirit, myshkun e blertë që kishte mbirë ngado prej lagështisë dhe u dukej se do të iknin të turpëruar: nuk ishte gjë e lehtë të lije gjurmë të reja mbi ato rrëtime. Sa kohë do të ishin dashur vallë për t'i ngritur të gjitha ato që ishin kthyer menjëherë në gërmadha?!...

«Kemi kaluar vështirësi të mëdha, — vazhdonte të tregonte xha Tahiri. — Por kohët e fundit ishim rregulluar mirë. Të gjitha punët i kishim sjellë në vijë, kur do ti... meseleja e daulles së fukarait...»

«... A, jo xha Tahir, jo, — i kish thënë, Agroni.

— Daulles së shqiptarit i ka ardhë koha të ushtojë më fort se kurrë. Nuk kanë fuqi tërmetet të na tundin!».

Xha Tahiri rufiste gjithë zhurmë filxhanin e kafes dhe herë pas here fshinte mustaqet e zverdhura me kurrizin e pëllëmbës. Bryma e ftohtë e mëngjesëve të marsit i ngacmonte astmën.

Shokët e kishin dhënë porosinë dhe po prisnin kamarieren t'u shërbente.

— Si shumë herët qenke ngritur, xha Tahir! — i tha Agroni.

Ai tundi kokën i pakënaqur.

— Kështu jam ngritur prej kohësh unë, e jo më tani që na u prish foleja, — tha duke i shqiptuar fjalët një nga një, sikur desh t'i numëronte.

Mbi tavolinën e të rinjve u ulën pjatat me gjellë, që nxirrnin avuj të nxehtë.

Xha Tahiri nxori nga xhepi kutinë e duhanit dhe me duart që i dridheshin prej pleqërisë nisi ta plekste një cigare. Nga fytyra e tij shumë e tretur dukej se edhe kafja, edhe duhani, edhe këto shetitje në mëngjeset e ftohta i kishin shkaktuar dëme të ngadalshme. Po a mund të shkëputet peshku nga ujët dhe të jetojë i lumtur në mes të luleve? Kolla e tij e çjerrë të çante veshët. Po pse nuk e lë atë djall duhan, xha Tahir?

Kamarierja nuk u vonua dhe i serviri porosinë. Qumështin e ngrohtë nisi ta pijë pa bukë.

— Së shpejti do të futeni përsëri në shtëpitë tuaja, xha Tahir, — i tha Agroni, që po priste gjersa të mbaronin të gjithë së ngrëni dhe të niseshin për në objekt.

— Ju lumçin duart, bij! — tha plaku ngadalë. — Kjo Parti po bën gjëra të papara.

— Këto janë të zakonshme tani.

— Po, por nuk kanë qenë të zakonshme. Kam qenë punëtor gjithë jetën unë, por në punë pa para s'kam vënë dorë kurrë, megjithëse kam parë njerëz që ndodheshin në kushte shumë herë më të vështira nga këto.

Tefta mbaroi e fundit së ngrëni. U ngritën të gjithë, përshëndetën xha Tahirin dhe dolën në rrugën qendrore, ku kalonin nxitimthi makina të ngarkuara me materiale të ndryshme ndërtimi. Dukej sikur ky tërmet më tepër se këdo kish vënë në lëvizje shoferrët, që rrinin natë e ditë mbi timonët e makinave. Targa të ndryshme dukeshin mbi spondet e përlyera pjesërisht me llaç ose pluhur tullash. Diku nga larg të rinjtë i përshëndeti boria e një makine që nisej për zhavor.

Tek gërmadha ku kishin filluar të ngrinin themelet e reja, kishte dalë t'i priste Filja, mbesa 16-vjeçare e xha Tahirit. Gati çdo ditë ajo punonte me ta, u sillte gurë dhe llaç. E qetë dhe fjalëpakë, ajo gjendej kudo. Veç diçka që shokët s'mund të mos e vinin re po ndodhte me të. Sa herë që punonte edhe xha Tahiri me të rinjtë, e niste vajzën jo për ujë e jo për të lajmëruar Jonuzin. Ata e kishin kuptuar se këtë e bënte vetëm e vetëm për ta larguar vajzën nga muri. Por Filja, pasi i kryente të gjitha këto, kthehej përsëri tek ata. Në fillim asnjërit nuk i kishte bërë përshtypje: si gjithnjë, urdhrat e zakonshme duhet t'i zbatojë më i vogli.

Kishte disa mëngjese që me t'u çarë mjegulla, binte dielli i ngrohtë. Kishte lezet puna kur nxehtësia e thante menjëherë llaçin e vendosur përmbi tulla; ato ngjiteshin fort me njëra-tjetrën dhe muret dilnin të lidhura mirë.

Gjatë natës kishte fryrë erë dhe pluhuri i rru-
gës ishte hedhur mbi llaçin e mbetur nga dita e shku-
ar. Një pjesë e murit të shtëpisë së vjetër ishte rrë-
zuar duke shembur edhe një pjesë të murit të ri. Kjo
ua kishte prishur pak qejfin të rinjve.

— Ju thashë, të shkretën, që ky mur duhej shem-
bur qysh dje, — tha Tefta e rrëmbyer. — Dëshëm të
mos humbnim kohë duke u marrë me të, por humbëm
diçka më tepër.

Filja i kishte hedhur tej gurët që kishin rënë mbi
murin e ri.

S'ia vlente të merreshin me fjalë kot, prandaj dhe
iu futën punës menjëherë.

Pas pak erdhi edhe xha Tahiri. Në njërin dorë
mbante çekiçin e rëndë, me të cilin thyente gurët e
tullat, ndërsa në tjetrën nivelin dhe mistrinë. Nga
puna që kishte bërë gjatë atyre ditëve, të rinjve u
ishte mbushur mendja se dikur ai kishte qenë vërtet
murator i mirë. Tani punonte ngadalë, por në cilësi
nuk bënte lëshime.

— Kam kohë që s'kam zënë tulla me dorë, — kish
thënë ditën e parë që qe ngjitur në skelë. — Që kur
dola në pension nisën të më ndryshken edhe veglat.

Ndoshta desh të shfajësohej para kohe për ndo-
një difekt që mund t'i shpëtonte gjatë punës. Por ai
ishte aq i saktë, sa të gjithë ia kishin zili mjeshtë-
rinë. Syri i tij ishte më i saktë se plumçja, edhe pse
nuk i zinte më besë si dikur.

E njomën përsëri llaçin e ditës së shkuar dhe e
hodhën në govatën që plaku mbante mbi skelë. Të
tjerët, edhe sikur të mos furnizoheshin rregullisht
me llaç ose me tulla, bënin si bënin, kurse xha Ta-
hirit nuk duhej t'i mungonte asgjë. Ai kishte marrë
përsipër ta ngrinte vetë gjithë murin, në atë anë ku

do të lihej dera. Këtë punë e kishte nisur në një mënyrë pak të çuditshme: po linte një boshllëk por askush nuk po e merrte vesh përse. Dhe po e mundonte shumë ai boshllëk. Ishte gati dy metër i gjatë dhe gjysmë i lartë. Këtë nuk mund t'ia besonte askujt, veç duarve të tij. Ah, ç'kishte qenë dikur për këto të uruara punë!

— Ku e ke Jonuzin, xha Tahir? — e pyeti Agroni.

— Kushedi nga vret miza, harami!

Jonuzi ishte një tjetër murator i zoti nga ky fshat. Bashkë me xha Tahirin dikur kishte qenë kudo që hapeshin themele të reja. Me njëri-tjetrin pranë punonin, si të kurdisur. Xha Tahiri fliste me simpati për të, por me sa dukej e kishte njohur vetëm si ortak, si një njeri me të cilin pjesëtonte më dysh të hollat që merrnin nga puna e përbashkët.

Dy ditët e para të ardhjes së vullnetarëve tek shtëpia e xha Tahirit, erdhi edhe Jonuzi. Kishte një trup të lartë që, siç thosh edhe vetë, nuk e ndiente nevojën e shkallëve për të vendosur tullat në skelë. Ato dy ditë që erdhi punoi bashkë me xha Tahirin. Hoqën dyert dhe dritaret nga muret e rrëzuara dhe gjithçka tjetër të padëmtuar, që do të vendosej rishtas në shtëpinë e re. Pas dy ditësh, ai nuk erdhi më. Vullnetarët menduan se mund të kishte ikur për shkak të ardhjes së tyre. Në të vërtetë edhe xha Tahiri u prek pak kur Agroni i tha se kornizat e vogla të dritareve të vjetra nuk do të hynin më në punë, pasi dritaret e shtëpisë së re do të bëheshin më të mëdha, në mënyrë që të fusnin më shumë ajër dhe dritë.

— Këtu jam zot unë, — tha xha Tahiri i fyer. — Dhe dritaret do të bëhen aq sa ç'kanë qenë.

Pas kësaj tek të rinjtë e ardhur nga qyteti u kri-

jua një si farë boshllëku në shpirt. Sekretari i Partisë, ditën e përcjelljes, u kishte thënë: «Ju atje nuk shkoni thjesht si muratorë, po para së gjithash duhet të jeni agjitorë». Por ja që Jonuzi kishte ikur dhe nuk ishte dukur më tek shtëpia e shokut të vjetër. Ndhimonte nëpër fshat, kudo që dilte leku.

Kishin kaluar disa ditë që kur kishin ngjarë këto dhe xha Tahiri e ndiente veten ca si ngushtë përpara djemve nga puna e Jonuzit. Ama thellë në zemër ndiente mirënjohje ngaqë asnjëri prej tyre s'ia kishte përmendur ndonjëherë.

— Xha Tahir, — i tha një ditë Agroni, ndërsa punonin mbi skelë, — në fshatin tuaj shtëpitë kanë nevojë për një mobilim më të lehtë, më të përdorshëm.

Xha Tahiri vendosi tullën që mbante në dorë mbi llaçin e shpërndarë, njësoj si të thoshte se s'kishte nevojë për mend. Agroni s'e zgjati më tej. Plakut i kishte mbetur mendja te hambari i dëmtuar. Në këtë hambar ai mbante prodhimin vjetor që ndante kooperativa, por mund të mbante edhe sa e sa gjëra të tjera. Agroni mendonte se hambari ishte një gjë e tepërt dhe e prishte shumë bukurinë e brendshme të shtëpisë. Nuk ishte as i nevojshëm, se mund të zëvendësohej fare mirë me një dollap të ri e të bukur. Po hajde t'i mbushje mendjen xha Tahirin... U dashkej ardhur prapë si vullnetar, në këto anë!

Ata punonin të dy pranë njëri-tjetrit dhe nuk e vinin re kohën që po kalonte. Muri ku punonte Agroni kishte shkuar tri tulla më sipër, kurse xha Tahirin e kishte vonuar shumë ai boshllëku që po mundohesh të linte pas derës. Diçka nuk e kënaqte aty, ndaj rrinte sa rrinte dhe përsëri kthehej për të vënë nivelin përmbi të. Agroni e shikonte me bisht të syrit, por nuk desh t'i tërhiqte vëmendjen. Xha Tahiri

mund të zemërohej; apo nuk ishte plak, që e shprehte hapur zemërimin! Kur zbritën nga skela dhe po pastronin veglat, Drita i tha Agronit:

— Përse e ka lënë atë boshllëk pranë derës?

— Nuk e di përse e ka lënë xha Tahiri.

Plaku foli gjithë inat:

— Për hambar e kam lënë.

— Po në këtë mur nuk mund të lësh dot vend për hambar, xha Tahir. Del një gjë shumë e shëmtuar. Po t'i vësh edhe kornizën e dërrasave, ai bëhet i përdorshëm fare.

Xha Tahiri nuk foli. Këtë që po i thoshnin ai e kishte vënë re qysh kur ishte në skelë. Trashësia e murit të tullës ishte e tillë që s'lejonte «zbukurime» në të. Ndryshonte puna me murin e gurit, të cilin e kishte punuar gjithë jetën. E bëje murin gjysmë më të trashë dhe mund të lije në të sa boshllëk të doje. U pa puna! Shtëpisë së re do t'i mungonte stili i vjetër.

Duke vrrarë mendjen, xha Tahiri bëri tutje për nga çadra që kishte ngritur përkohësisht familja e tij. Por edhe atje nuk i rrihej. Sa të linte veglat dhe do të bënte njëherë tutje nga klubi. Nuk ishte pa shkak ajo zhdukja e Jonuzit nga shtëpia e tij. Me ardhjen e vullnetarëve, diçka ishte ngatërruar keq në fshat.

Mbasdite puna nisi më herët se zakonisht. Xha Tahiri nuk shkoi ta vazhdonte murin atje tek faqja ku kishte lënë boshllëkun. Mbasditeve atij nuk i bënin duart fare për punë. Filja e dinte këtë dhe shkoi të punonte në vend të tij. Ajo pa se në skelë, te vendi ku punonte plaku, ishte ngjitur Drita. Por puna nuk ecte. Duket e ndiente vështirësinë që ka çdo njeri

që do të vazhdojë diçka të lenë nga një tjetër në gjysmë të rrugës.

— Agron, si t'ia bëj këtij boshllëkut që ka lenë këtu xha Tahiri?

— Lëre ashtu siç është. Vazhdo më tej.

Drita u bind, por një mendje i thoshte që ta mbushte atë boshllëk të shëmtuar në faqen e murit.

— Ta mbush, Agron?!

— Po ç't'u shkrej, moj Drita?! Më parë do mbushur ai boshllëk që ka në kokë xha Tahiri, pastaj ky.

— Ajo është më e vështirë...

Pranë tyre ishte ngjitur Filja. Në dorë mbante plumçen, me të cilën gjyshi kontrollonte qoshet e mureve. Rrinte aty pranë Dritës dhe shikonte duart e shkathëta të saj tek vendosnin tullat njërën pas tjetrës.

— Nga humbe kështu, moj File?

Ajo u përtyp njëherë dhe u skuq në fytyrë.

— Po unë paradite jam në shkollë...

— Ç'do të bësh pas tetëvjeçares, File?

— Punë në kooperativë.

Ajo merrte tullat dhe ia afronte Dritës. Sa shpejt që ishte punuar këtu! Kishin kaluar vetëm pak ditë dhe shtëpia kishte marrë formë. Përgjithësisht fshati kishte marrë formën e një kantieri ndërtimi.

— Të pëlqen zanati ynë, File?

— Shumë.

— Po pse nuk vjen të punosh herë pas here me ne? Mund ta mësosh lehtë zanatin.

Ajo u skuq, siç ndodh shpesh të skuqet njeriu kur i vënë në dukje ndonjë të metë, që ai s'e ka në dorë ta rregullojë, po që në fund të fundit i përket atij.

Drita u hoq pas duke ia lënë vendin Files.

— Vendosi ti tullat, File!

Ajo nisi nga puna. Drita vazhdonte t'i përsëriste disa këshilla të domosdoshme.

— Më mirë puno ngadalë, por saktë. Duart me kohë e fitojnë shpejtësinë.

Por Filen e mundonte dëshira që t'i nxitonte duart për të mos mbetur pas tyre. Vallë pak punë do të kishte kooperativa pas ndërtimit të shtëpive të dëmtuara? Ajo kishte dëgjuar një natë në shtëpi se do të ndërtoheshin stalla të reja për lopë dhe viça e plot ndërtesa të tjera. Fshati do të kishte gjithmonë punë për këtë zanat.

— Ti do të bëhesh një muratore e mirë, File.

Ajo qeshi e kënaqur.

Në shpirt kishte nisur të ndiente kënaqësitë që ndien njeriu kur mëson një zanat të ri. Të nesërmen do të vinte përsëri këtu për të bërë mur. Kur të mbaronte kjo shtëpi, do të shkonte të ndihmonte të tjerët për të stërvitur dorën më mirë.

— Kjo punë do kujdes të madh, File. Nuk është e lehtë për ta mësuar zanatin si duhet.

Punuan gjersa mbi fshat nisi të ulej mbrëmja. Pranë ndërtesës dëgjohej zhurma e një makine që kishte sjellë llaç. Gjithmonë e bënë një ditë më parë furnizimin për të nesërmen.

*

*

*

Atë natë xha Tahiri i kishte ftuar për darkë vullnetarët. Kishte therur një sheleg dhe me ca raki të mirë, që kishte ruajtur prej kohësh, deshte t'i kënaq-

te. Kishte thirrur edhe të gjithë djemtë e tij prej ngado ku ishin të shpërndarë.

— Ti je i vjetër në këtë zanat, xha Tahir, — e hapi fjalën Agroni atë natë.

— As vetë s'e mbaj mend që kur e kam nisur. Më kujtohet vetëm se babai më merrte me vete ngado që bëheshin ndërtime. Nga ai mësova të njoh gurët që bëjnë për mur, të njoh zanatin e kështu të gjitha me radhë.

Në çadrën e xha Tahirit ata që ishin nga fundi porrinin ca si ngjeshur. Kështu është kur s'ke vend të ulësh këmbëkryq e ta shohësh tjetrin përballë. Por s'kishte ç'të bënte më tepër, ky vend iu ndodh!

— Babait s'i ka zënë këmba vend, — tha djali i madh i xha Tahirit. — Kudo ku ka qenë puna, ka shkuar. Po tani që e ka në prag dhe s'ka fuqi t'i dalë zot, i dhemb zemra.

— Unë e di se si rri... — tha xha Tahiri.

— Kot thua se rri, se nuk të rrihet. Ne e shohim se ç'ndihmë të madhe na ke dhënë atje tek muri, — tha njëri nga vullnetarët.

— More po e di unë ç'ndihmë është ajo, por ç'të bëj që... .

— A ka pasur ndonjë femër muratore në kohën tuaj, xha Tahir? — ndërhyri Drita.

— Asnjë për bé.

— Po pse?

— Nuk është zanat për femra ky, moj bijë. Ju duhet të kini vuajtur shumë gjersa ia kini dalë mbanë.

— Kemi vuajtur ca me njerëzit tanë, jo me zanatin. Kur mbarova klasën e shtatë, kaq sa Filja isha, megjithëse në trup vija më e imtë. Të gjithë u habitën kur e morën vesh se unë do të shkoja në shkollë për muratore. Disa nga shoqet e klasës thoshnin:

«Nuk është për ne ai zanat!». Tefta i mban mend mirë ato kohë. Ç'nuk thoshnin për ne! Një ditë edhe prindërit tanë u tërhoqën e na thanë se ky zanat nuk ishte vërtet për ne.

— Kini qenë të forta, moj bijë.

— Aq sa ç'mund të jetë dhe Filja tani, xha Tahir.

Emri i së mbesës sikur ia vrau pak veshin plakut. Si dendur po ia përmendnin këto vajza! Mos u ishte mbushur mendja t'i jepnin zanatin? Hodhi vështrimin nga ajo dhe e pa tek rrinte e heshtur atje, në qoshe të çadrës, sikur kjo bisedë të mos kishte asnjë lidhje me të.

— Unë kam kaluar rreth gjysmën e jetës me Jonuzin dhe nuk kemi lënë vend pa shkelur. Kohërat ishin që duhej t'i vije pas zanatit. Dhe nxirrnim, ama. Kam mbajtur familjen me këtë zanat unë. Në kohët tona më mirë të shkoje gjithnjë sa më larg shumicës së muratorëve. Kurse tani ju. . .

Ishin shumë të kundërta kohët që vinte përballë xha Tahiri. Këta të rinj nuk do të shpërbleheshin për ditët që do të rrinin këtu, e megjithatë punonin, punonin qysh herët në mëngjes e gjer vonë në darkë. Ai e dinte se kur të ktheheshin në qytet, ata nuk do të krenoheshin duke derdhur përpara të dashurve të hollat e fituara, por do të flisnin thjesht e pa bujë për punët që kishin kryer! Ku do t'i gjente vallë xha Tahiri gjithë ato lekë për të ngritur rishtas shtëpinë e dëmtuar? Kjo ishte ç'ishte: të lësh rehatin tënd, të sakrifikosh nga xhepi yt, vetëm për t'i ardhur tjetrit në ndihmë! Kjo ishte për t'u pasur zili. Nesër, pasnesër, kur të vinte koha që këta të rinj të mblidhnin kujtimet do të kishin ç'tu tregonin brezave. . . .

— Ne kemi qenë ujçër! — tha xha Tahiri duke mos

e mbajtur më brenda vetes zemërimin për Jonuzin. — Ndoshta na detyronte varfëria të ishim ashtu. Jemi mbajtur me miell të pasitur ne. Jonuzi mund të më kishte ndihmuar, por me të parë që tek unë kishte ardhur ju, iku dhe e dini ku shkoi? . . . Atje ku i del leku. Këto janë ditë të majme për të.

— Të majme edhe mund të jenë, por ai do t'i mbajë mend në një të ardhme si ditët e fundit të zanatit të tij.

Xha Tahiri qeshi me një kujtim të hershëm. Mirë e kishte ky djalë, që e quante këtë punë si fundin e zanatit.

— Një herë na kishte thirrur një fshatar për t'i ndërtuar vetëm oxhakun, — nisi të tregonte xha Tahiri me një ton që dukej sikur i vinte turp nga vetja. — I them edhe Jonuzit dhe një të diel nisemi së bashku. Binte shi dhe rrugën me dy mendje po e bënim. Megjithatë arritëm së fundi te shtëpia e fshatarit. T'ju them që në fillim, në jetë nuk jam skuqur ndonjëherë si atë ditë. «Kjo kohë nuk është e mirë për këtë punë, — na thotë fshatari, — sikur ta lëmë për ndonjë ditë tjetër?». «Jemi mësuar ne, — ia priti Jonuzi. — Sa oxhaqe kemi ngritur ne në mes të rrebeshit, aq të mira qofshin!». E, që t'i bie shkurt, nisëm nga puna. Gatuam llaçin dhe ndërsa ai u ngjiti sipër, unë i çoja tullat. Punuam nja dhjetë minuta, pastaj shtrëngoi një shi i fortë. Jonuzi edhe mund të kishte punuar herë tjetër në një kohë të tillë, por unë kurrë.

«Ej, Jonuz, — i them, — s'po e lë akoma?»

«Unë tani po e mbaroj», — më tha.

«I fortë qenke, për nder!» — i thashë kur vura re se llaçi që ia jepja gjysmë të lëngët në kova, kthehej përsëri i varur në faqen e murit, se shiu po e shplan-

te të gjithë nga oxhaku. E pashë që puna nuk po i ecte, por pse, e linte ai?! Befas dëgjoj zërin e tij:

«O i zoti i shtëpisë!»

«Urdhëro»

«I ke këtu paratë tona, apo jo?»

«Këtu i kam».

«M'i jep tani».

Bashkë kishim qenë në shumë vende, por asgjëkund nuk më kishte ardhur turp nga vetja si atë radhë. E mora me mend pse po e bënte këtë. Tullat nuk po i qëndronin njëra mbi tjetrën, ndërsa ai nxitonte të fuste në xhep paratë.

«Mbaroni njëherë, pa këtu i kini» — ia ktheu i zoti i shtëpisë.

«Do të na i japësh tani apo ta rrëzoj dhe këtë që kam ngritur!» — i bërtiti gjithë inat Jonuzi.

I zoti i shtëpisë hapi sytë i çuditur, por nuk qëllloi sylesh. Ndoshta dhe s'kishte parë ndonjëherë ustallarë që të marrin hakën para nisjes së punës. Pas kësaj bisede të shkurtër vura re se tullat po fluturonin prej sipër.

«Eja të ikim, — më tha Jonuzi kur zbriti. — Të tillë njerëz nopranë nuk kam parë ndonjëherë. Bëjmë gabim që vijmë t'u mbarojmë punë këtyre».

Kështu ikëm atë ditë me shi. . . .

Agroni nuk e mbajti dot të qeshurit.

— Ju do të punoni të lumtur gjersa të mos i kenin njohur këto manira të zanatit.

— Tek-tuk edhe mund të ndodhin, xha Tahir, por ne jemi shumë larg këtyre.

— Ashtu është.

— Një doli për Partinë shokë, se nga puna e saj u fshinë gjithë këto kalbësira e mbeturina. . .

Ajo ishte një mbrëmje e bukur në mes të atyre

ditëve gjithë punë dhe lodhje. Xha Tahiri ia mori një kënge. Ishte një motiv nga ato që kishte pasur qejf qysh në të ri. Ai e mbante, i biri ia kthente. Isoja e zgjatur në fund të vargjeve i jepte këngës një tingëllim burrëror.

Pas disa këngëve vazhdoi përsëri biseda.

— Ne ishim në turn kur këtej ra tërmeti, — vazhdoi të tregonte Agroni. — Gojë pas goje dëgjuam për ca dëme që ishin bërë në zonat e prekura. Kur dolëm nga puna mësua shumë hollësira dhe na dhambi në zemër fatkeqësia juaj. Në radio përmendeshin emrat e fshatrave tuaj, dëmet në njerëz e në shtëpi. Të nesërmen, tek stenda e ndërmarrjes, ishte afishuar iniciativa e njëqind ustallarëve që do të vinin në ndihmë të të dëmtuarve. Drejtoria hartoi një listë dhe afishoi emrat e të njëqindëve. Por ndodhi diçka: në listën ku ishin shënuar emrat e atyre që do të vinin këtej, çdo punëtor shtonte edhe emrin e tij. U shënuan aq shumë emra sa drejtoria u vu në pozitë të vështirë. Kuptohet, këtej nuk mund të vinin të gjithë. . .

Fytyra zeshkane e Agronit xha Tahirit po i dukej shumë më e burrëruar nga ç'ishte në të vërtetë. Me ato fjalë, atij mund t'i fliste vetëm ndonjë moshtar që ka parë e ka kaluar shumë halle në jetë.

— Ç'i do llafet, kjo është vërtet e madhe, — foli ai mendueshëm. — S'besoj të ketë kaluar bota kohë të tilla.

Vonë vullnetarët u ngritën dhe shkuan për të fjetur. Makinat që sillnin materiale bënin gjithnjë të njëjtën rrugë. Nën zhurmën e vazhdueshme të motorëve i zuri gjumi. Kështu i kishte zënë gjumi gjatë gjithë netëve që kishin kaluar në këtë fshat. Në mëngjes herët u ngritën dhe vazhduan punën që kishin lënë një ditë më parë. Erdhi edhe xha Tahiri e u

ngjit drejt e në skelë. Pastaj shkoi atje ku kishte vendosur tullën e fundit një ditë më parë.

— Paskeni punuar edhe këtu dje, Agron?

— Punoi Filja me Dritën.

Ai hapi sytë i çuditur. Gjer këtu ishte ngjitur ajo?

— Ajo mund të bëhet një muratore e mirë, po të vazhdojë të punojë me ne.

— Pse të mos bëhet? — tha xha Tahiri.

Vazhduan të ngrinin murin në krahë të ndryshëm. Xha Tahiri shikonte me vëmendje boshllëkun që ishte munduar të linte për hambar, por dukej she-shit që ai nuk po e kënaqte. Kishte dalë shumë i cekët dhe rrezik që me të mos të mbaroje asnjë punë. Por ja që atij i ishte shkrepur që patjetër ta bënte shtëpinë me hambar.

— Ç'më thoni, mor bij, si t'ia bëj kësaj këtu? — pyeti ai, si e pa që s'kishte gjë në vijë.

Agroni i vajti pranë.

— Po sikur ta lëmë këtë punën e hambarit?

— Kështu i ndërtojmë shtëpitë ne. S'na e mbush gjë syrin, po s'e pamë në fund të shtëpisë.

— Po këto nuk janë mure për hambar, xha Tahir. Ato bëhen mirë kur punon me gur e jo me tulla.

— Po do të ketë lezet ashtu thua? . . . — pyeti plaku gjithë keqardhje, kur e pa se s'kish mundësi ta ndër-tonte hambarin.

— Do të ketë. Do të habitesh kur ta shohësh. Kjo shtëpi ndërtohet për shumë kohë të ardhshme. Ndoshta edhe për fëmijët e Files. Ata nuk do ta ndiejnë nevojën e hambarëve.

Megjithëse kjo iu duk si e pabesueshme, xha Tahiri nuk nguli këmbë. E shikoi edhe një herë boshllëkun me keqardhje, përpara se t'i vihej punës për

ta mbyllur me duart e tij. Muri po i afrohej fundit. Të nesërmen do të nisnin nga vendosja e kapriatave.

Hedhjen e kapriatave e nisën shumë më shpejt nga ç'e kishin parashikuar. Mbasdite erdhi pranë objektit të tyre një «zis-vinç». E nesërmja mjaftonte vetëm për të vendosur tjegullat dhe për t'i thënë të zotit të shtëpisë:

«Jetë të lumtur në shtëpinë e re!».

GOSTIA

Shpeshherë në shtëpinë tonë shtroheshin darka të mëdha. Babai kishte parimet e tij në organizimin e tyre. «Harrohen njerëzit me njëri-tjetrin po të mos mblidhen kështu», thoshte shpeshherë. Ne ishim fis i gjerë dhe, që t'u vinte radha të gjithëve, duhej të mblidheshim shpeshherë. Babai i kushtonte rëndësi të madhe kësaj. Ndofta këtë huq nuk e kishte vetëm babai, por mua më bënte më tepër përshtypje huqi i tij.

Shpeshherë pyesja nënën, përse babait nuk i vinte keq për të që mundohej aq shumë. Aherë ajo më shtrëngonte kokën fort në gjoksin e saj të ngrohtë dhe bëhej gati të më fliste. Por befas pendohej dhe nuk më thoshte asnjë fjalë. Unë mundohesha të merrja me mend se ç'mund të kish dashur të më thoshte ajo. Por të gjitha rrugët më çonin në shtigje të verbra. Si duhej ta kuptoja heshtjen e saj?

«Epo, ndofta nuk më përkasin mua këto punë, prandaj edhe nëna nuk më thotë gjë», — mundohesha të qetësoja veten.

Atë natë në shtëpinë tonë kërciste kënga. Nuk ishte ndonjë këngë kushedi çfarë, që të bënte për vete me kumbimin e saj, por ama ishte e fortë dhe dë-

gjohej deri larg. Zërat delnin nga kufijtë e asaj dhomë të vogël dhe shpërndareshin në gjithë mëhallën.

Unë erdha vonë atë natë dhe, meqenëse isha shumë i lodhur, nuk u futa fare në dhomën e tyre. Kënga që ndjeva prej së largu më përgatiti për gjithçka. Në shtëpinë tonë kishte kërcitur përsëri.

Të tilla mbrëmje babai i bënte vetëm kur në shtëpi kishte ndonjë gëzim të madh. Po atë natë, ç'gëzim mund të kishte, vallë? Vrisja mendjen ndërsa i afrohesha shtëpisë. Në sup mbaja shatin, kurse në majë të tij kisha lidhur një dorë bar të njomë, që e kisha mbledhur buzë kanalit për delen.

Tingujt e këngës buçisnin më fort pas çdo hapi që hidhja përpara. Ishin ca tinguj të çjerrë, që më tepër ngjanin me të britura se sa me tinguj kënge. Kështu mund të këndonin vetëm ata që kishin rënë nën pushtetin e mallëkuar të gotave.

Hodha shatin ndënë shkallë, aty ku e lija çdo natë, dhe me tufën e barit në dorë, hyra në barrakën e dëles. I hodha barin në vendin që i kishim bërë si grazhd dhe, kur po kthehesha për të dalë, i thashë:

— Ha, o Llajë, ha! Vetëm ti nuk do t'ia dish se ç'bën bota.

Por ajo nuk më dëgjoi, ose m'u duk sikur nuk më dëgjoi. Çdo natë, kur hapej dera, blegërinte dhe barin e njomë nuk priste t'ia hidhja në grazhd, po ma rrëmbente nga dora. Shtiva dorën në vendin ku rrinte ajo dhe s'preka gjë. Gishtërinjtë e mi vetëm çanë errësirën. Ku ishte Llaja? Nisa të shqetësohesha. Kërkova me duar në të katër anët e barrakës dhe vetëm kur u binda se aty nuk kishte gjë, dola në kopshtin para shtëpisë. Atë natë njerëzit ishin të zënë dhe askush nuk mund të kishte ngenë e saj. Mund ta kishin harruar pa e futur brenda.

Duke e kërkuar në kopsht, më vajtën sytë tek trangu i fikut, ku ishte varur lëkura e Llajës, që unë e desha aq shumë. Nuk e di nëse qava atë natë apo jo, veçse zemërim të atillë nuk mbaj mend të kem ndier ndonjëherë. Edhe të vetmen dele që patëm e kishte therur. Para meje varej lëkura e zezë. E preka me dorë. Ajo ishte e ftohtë dhe rrëshira m'u ngjit nëpër duar. Më dukej e pabesueshme që të mendoja se këtë punë mund ta kishte bërë babai, sepse edhe ai e donte Llajën njësoj sa ne. Mos vallë dashuria e tij synonte në kënaqësinë e një nate të tillë?

Mbylla lesën e kopshtit dhe dola prej andej duke mërmëritur tërë inat:

«Dëgjove, baba, këtë nuk do të ta falim kurrë... kurrë!».

Por inati im nuk mbante shumë. Ndofta nuk duhej të mërzitesha fare për ato që ndodhnin në shtëpinë tonë. Babai nuk pyeste asnjëherë. Tek ne gjithçka merrte formë të prerë; kishte zot shtëpia, kishte zot kopshti, delja. Gjithçka kishte zot. Edhe ne kishim zot, ndaj duhej të ishim të bindur.

Era e lehtë që nisi të frynte trazoi gjethet e fikut. Para fytyrës sime nisi të lëkundej si lavjerrës lëkura e zezë. E ndieja afshin e ngrohtë që përhapej prej saj dhe mendoja se si do të na përcillte mëngjesve nëna pa na nxjerrë një filxhan qumësht.

Ndieja të ftohtë.

Në dhomë nuk po dëgjohej më ajo kënga e çoroditur që kish nisur pak më parë. Me sa dukej, po çlodheshin për të nisur me zë më të ëmbël.

Mbi kokë po më endej mesnata. Dollitë vazhdonin të ngriheshin njëra pas tjetrës. Me sa dukej, ato nuk kishin ndër mend të mbaronin pa e për-

çjellur natën dhe gjithë rakinë që kishte mbetur në damixhanin e babait.

Ngjita shkallët dhe menjëherë u gjenda përpara nënës, që po ndante mezetë në pjatat e bardha. Nëna nuk më foli. Dukej që i kishte ardhur në majë të hundës. Me gjithë ato pjata, edhe një grup i tërë do ta kishte të vështirë të merrej, e jo më ajo, që ishte vetëm.

Qepallat kishin nisur të më rëndonin. U futa në guzhinë dhe u shtriva mbi minder. Nuk mund të duroja dot më. Zërat e tyre të fortë çanin muret e trasha gjersa arrinin deri tek unë.

— Ç'u bë djali? — pyeti dikush.

Pastaj biseda u trazua. Ndërhynë gjithfarë zërash. Përsëri ra një heshtje e shkurtër.

— More, djali ç'u bë? — po ngulte këmbë dikush.

E ky djalë, për të cilin dikush mes tyre po shqetësohej, isha unë. Pyetja përsëritej periodikisht, por askush nuk kujtohej t'i kthente përgjigje.

Mes dialogut të tyre ndërhynte dhe zhurma e çjerrë e derës që hapte nëna për t'u mbushur pjatat e boshatisura.

E dija se edhe asaj i rëndonin qepallat njësoj si mua, por nuk kishte ç'të bënte. Ajo ishte e detyruar të rrinte më këmbë e t'u shërbente.

— More Rrapo! — i thirri me ton të prerë babait po ai zë që shqetësohej për mua.

Babai seç tha.

— Kjo nuk është punë, more Rrapo vëllai! — i hoqi vërejtje ai që, me sa dukej, ishte dajë Ferkoja. — Kam një orë që po pyes për djalin dhe askush s'po ma vë veshin. Bjereni, more, këtu, të na marrë një këngë e të kthejë një gotë bashkë me ne, se është burrë tani, nuk është fëmijë!

Babanë sikur nuk po e mbante vendi. Ja, këto gjëra nuk i kishte qejf ai. Asnjëherë nuk kishte dashur që në trapezën e burrave të ngatërroheshin edhe gratë ose fëmijët.

— Bjemani, bjemani këtu, jezitin, të mësojë se si e pinë burrat rakinë! — thoshte dajë Ferkoja që, me sa dukej, kish nisur të lëkundej si barkë e prishur.

Babai diç i pëshpëriti nënës në vesh, kurse andej nga qoshja shpërtheu një këngë që dukej sikur delte nga fundi i dheut.

Nuk dija ç'duhej të bëja. Zërat e tyre të fortë më kumbonin në vesh, kurse lëkura e zezë e deles nuk më shqitej nga sytë. Në barrakën e vogël që kishim thurrur unë me vëllanë, ajo nuk do të blegërinte më. Ne nuk do të hynim e nuk do të delnim aq dendur në atë barrakë, aq sa ndonjë ditë mund të na shkrep-te për ta prishur krejt.

Në guzhinë hyri nëna. E kishin dërguar që të më lajmëronte mua për të shkuar në dhomë. E mundonin akoma, se nuk mjaftonin të gjitha ato. Sytë e saj ishin enjtur më tepër nga të mitë.

— Po pse rri kështu, — më tha — mos të ka marrë gjë uria?

— Jo, — i thashë.

— Eja të hash, eja!

Më solli në një pjatë një copë bukë misri dhe ca thela mishi të skuqura mirë.

— Po ata, kur do të mbarojnë? — i thashë duke thyer më dysh bukën e misrit.

— Ç'pyet punën e tyre, mor bir! Më duket sikur kjo natë qenka më e gjata e gjithë jetës sime. Mirë ata, që s'kanë ndër mend të mbarojnë kurrë, po mëngjesi përse të mos zbardhë?

— Do të zbardhë, nënë, do të zbardhë, po eja të bëjmë një sy gjumë bashkë.

Por nëna nuk mund të flinte, sepse ata e kërkonin në çdo pesë minuta. Unë mbylla sytë dhe pulita qepallat, por gjumi nuk më zinte. Nga njëra anë zëri i ëmbël i nënës, nga ana tjetër ata zëra të trashë e të ngjirur, më rrinin shumë afër.

Dajë Ferkoja përsëri iu drejtua nënës:

— Nuk e gjete dot?

— Ka rënë për të fjetur, — ia ktheu ajo me atë zërin e butë. — Ishte shumë i lodhur.

— I lodhur, the! E ku lodhen burrat! Thuaji, moj, të vijë shpejt këtu, se kemi për t'i pirë dollinë. I shikon këto gota? Janë mbushur për të. Ne presim kaq burra këtu e ai majmun vete e më fle me pulat!

Tunda një herë kokën tërë inat dhe heshta. Kishin hakë ata që të këmbenin dollitë, se në pjatat e tyre nuk mungonte asgjë; dhe nga ana tjetër të nesërmen do ta bënin pushim, që të mblidhnin veten. Për ta kish kush i bënte ditët e punës në kooperativë.

Ata po më kërkonin me këmbëngulje. Duhej të shkoja patjetër. Ndoshta nuk do të më mërznin shumë dhe përsëri do të kthehesha te minderi im, në qoshë të guzhinës.

Dhoma ishte mjegulluar nga tymi i duhanit. Ata ishin të gjithë burra të shkuar në moshë dhe duhanin e pinin me çibuk. Këtë e bënin më tepër sepse e kishin bezdi të dridhnin cigaret.

Unë u skuqa deri te veshët kur dola përpara tyre. Ishte hera e parë që mbetesha i vetëm mes aq burrave. Disa prej tyre më dukeshin të panjohur, por nuk e vrava mendjen për ta. Njerëzit tanë do të ishin.

— Po ku je, more lepur?! — m'u drejtua dajë Fer-

koja, që m'i kishte qepur sytë qysh kur hyra në derë.

Mori shishen dhe i mbushi me raki të gjitha gotat që ndodheshin pranë tij. Njërën prej tyre e hoqi veç, me sa dukej ajo do të ishte pjesa ime.

— Pa hajde njëherë këtu, ti, hajde! — më thirri dajë Ferkoja duke ma bërë me dorë.

Unë e vështrova drejt në sy, sikur me atë vështrim të desha të ankohesha. Por ai nuk mund të kapte asgjë nga vështrimi im, ndaj përsëri më thirri.

Nuk mbaja mend t'ia kisha prishur qejfin ndonjëherë atij, ndofta dhe prandaj më donte aq shumë. U ula poshtë karrigeve, që kishin formuar një mur të pakalueshëm dhe, duke u zvarritur me kujdes se mos rrëzoja gotat e mbushura mbi tavolinë, arrita deri te qoshja.

Dajë Ferkoja lëmoi njëherë mustaqet e zverdhura me të praptën e dorës dhe tha:

— E kemi goxha djalë, goxha djalë! — Pastaj u kthye nga unë: — ktheje këtë gotë, ktheje, se ndaj jemi mbledhur.

Para meje qëndronte gota. Nuk kisha guximin ta merrja dhe sytë i mbaja herë mbi të e herë mbi fytyrat e të ftuarve, që në ato çaste po më dukeshin sikur ishin kthyer të gjitha nga unë. Së fundi, e mora. E mbaja aq i ndrojtur sa ç'mund të mbaja një minë, që e dija se mund të pëlçiste pas disa çastesh.

Por ajo nuk plasi. Në vend të saj plasi diçka tjetër, akoma më e fortë për veshët e mi: qeshjet e të ftuarve. Përse qeshnin, vallë? Në kokë ndieja dorën e dajë Ferkos që, me sa dukej, po më merrte me të mirë. Në të djathtë të tij qëndronte një meso burrë, që unë, së paku, për herë të parë e shihja në shtëpinë tonë. Po ai me kë qeshte kur qeshnin gjithë të tjerët? Unë nuk e njihja. Ndofta kjo ishte arsyeja që

nga të gjitha buzëqeshjet, ajo e tij m'u duk më e shëmtuara. Bile nuk duhej ta quaja fare buzëqeshje, se ajo ishte më afër ngërdheshjes.

— Ky qenka djali! — tha ai ngadalë duke tundur lehtë kokën në shenjë pakënaqësie.

Nuk di përse nisa t'i kushtoj aq shumë vëmendje fytyrës së tij. Për të tjerët, as që doja t'ia dija. Më dukej sikur në dhomë qëndronin vetëm dy veta: unë dhe ai. Të dy të lidhur fort me njëri-tjetrin. Të qeshurat dhe bisedat e të tjerëve nuk po më shqetësonin më, kurse prania e një të panjohuri në shtëpinë tonë, sikur po më çorodiste. Lëri të gjitha e të gjitha, po orë e minutë më shihte me vërejtje në fytyrë, sikur do të më nxirrte në pazar për të më shitur.

Po më mërzhitej vështrimi i tij.

Nga kjo mund të kuptoj se njëri nga ne kishte hyrë rastësisht mes gjithë atyre burrave dhe duhej të delte prapë ashtu siç kishte hyrë.

— Hë de, ç'pret më? — më nxiti dajë Ferkoja. — Ktheje me fund, si burrat!

Unë bëra si bëra dhe e ktheva. Ma dogji gurmazin aq shumë, sa s'munda ta përmbaja dot veten. Ndofta në ato çaste të gjithë kishin kthyer sytë nga unë, por unë nuk vija re asgjë tjetër veç vështrimit që më vinte nga e djathta e dajë Ferkos. Ndofta ky vështrim më bënte përshtypje, sepse fshihte në vete diçka më tepër se një vështrim të zakonshëm. Doja të dija se cili ishte ky njeri.

Dikush mori një këngë. Të tjerët u rrëmbyen në valët e saj dhe zëri përsëri ushtoi aq fort, sa mund të zgjonte gjithë mëhallën. Ata zëra ishin të çjerrë dhe aspak melodioze, e megjithatë, kumbonin të fortë.

Unë ndiqja me vëmendje fytyrat e tyre të prishura ngaqë këndonin me aq pasion.

— Ju lumtë goja, shokë! — bërtiti dikush andej nga kreu i tavolinës. — Me fund, vëllezër, me fund!

I përplasën gotat me njëra-tjetrën dhe i kthyen. Babai nuk po më dukej edhe aq në qejf. Ishte skuqur aq shumë në fytyrë, sa unë dyshoja se mos këto ishin shenjat e para të të dehurit.

E ndjeva veten të tepërt dhe bëra të dal, por dajë Ferkoja, që më kishte përllarë për qafe me atë dorën e tij të ashpër, më ktheu pas.

— Ku vete? — më tha.

Unë e shikova në sy i habitur dhe s'dija si ta merrja këmbënguljen e tij.

— Më vjen gjumë, — i thashë.

— Gjumë! — u habit ai. — U bë djali burrë dhe akoma e mban mendjen te gjumi!

Pastaj dajë Ferkoja e mbushi dhe një herë gotën që mbante përpara e ma dha mua.

— Ktheje edhe këtë për shëndet të krushqve, — më tha.

Unë hapa sytë. Bisedat kishin pushuar dhe të gjithë e kishin kthyer vështrimin nga unë. Kjo më tiposi bindjen se dollia që do të ngrija paraqiste rëndësi. Po unë nuk mund ta ngrija vetë dollinë, gjersa nuk e kisha të qartë se cilët ishin këta krushq dhe ç'i lidhte ata me ne. Gota, që më kishte mbetur në dorë, kërkonte sqarime. Ndofta për të parën herë ndjeva më tepër përgjegjësi ndaj vetes. Unë nuk isha fëmijë, që mund të gënjehesha me karamеле, por edhe në atë moshë që të gënjehesha me një gotë nuk kisha arritur.

E vura gotën mbi tavolinë dhe vura re se si nisi të shuhej krejtësisht ajo ngërdheshja e shëmtuar në fytyrën e atij që rrinte në të djathtë të dajë Ferkos. Babai kishte marrë një pamje serioze dhe vështrimi i

tij tregonte se sikur në dhomë të mos kishte njeri tjetër veç nesh, do të më kishte futur nën tokë nja dyqind metër thellë.

Nga tregimet e prindërve kisha dëgjuar shpeshherë se ç'pasoja të rënda kishte sjellë në kohë të ndryshme dështimi i dollisë. Por në ato çaste gjithçka e kisha marrë parasysht. Edhe sikur kiameti të bëhej, atë dolli nuk do ta ktheja kurrë, kurrë! .

U mbështeta pas murit dhe, ashtu duke kaluar pas karrigeve, bëra të dal.

Kur arrita tek dera, dëgjova zërin e dajë Ferkos tek po mendohej të justifikonte largimin tim. Ndofta përpara miqve nuk duhej të dilte qysh atë natë shkaku i vërtetë. Unë s'mbaja mend kurrë që babai të na kishte folur ndonjëherë për krushqit. Po këtë nuk e kishte bërë as nëna. Mos vallë qëllimisht e kishin lënë për atë natë?

Në oborr vura re menjëherë lëkurën e varur në degë të fikut. Ngado dëgjoheshin ki-ki-ki të shkëputura gjelash që, me sa dukej, po bëheshin gati të zgjuanin fshatin.

U shtriva në krevat dhe nisa të pulisja sytë. Pas disa orësh duhej të filloja punën. Mes shokëve do ta harroja disi atë natë të vështirë.

Ndërkohë dëgjova disa zëra të çjerrë nga dhoma tjetër. Dikush bërtiste me sa mundej, kurse dikush tjetër më kot çirrte fytyrën për ta qetësuar. Ata të gjithë ishin bërë rrumbull nga gjithë ajo raki që kishin kthyer. Dhe kjo grindje tamam pranë mëngjesit, kur ata do të shpërndaheshin nëpër shtëpitë e tyre e do të pushonin, për të mbledhur veten, nuk ishte gjë e re për ne. Tek ne asnjëherë nuk kishte ndodhur që pas të pirave të tilla, të mos kërciste sherri. Por këtë radhë kishte një ndryshim. Sherri

kishte krisur për dollinë e kthyer. Ai që rrinte në të djabatë të dajë Ferkos kishte hedhë pallton supit dhe, duke mos mundur ta duronte dot këtë fyerje, u largua. Pas tij ikën edhe tre të panjohurit e tjerë, dhe kështu u prish gjithë ambienti i asaj mbrëmjeje. Në dhomë kishin mbetur të gjithë të ftuarit nga fisi ynë, që pothuajse s'donin t'ia dinin fare nga gjithçka kishte ndodhur. Vetëm babait i digjnin faqet prej turpit.

Papritur u tronditën dyert dhe unë ndjeva gërhitjen e thatë të një të piri, që përplasej sa andej këtej. Babai me një tjetër po nxirrnin jashtë dajë Ferkon, që kishte nisur me të vjella qysh prej tryezës. Unë u ngrita, dhe menjëherë iu gjenda pranë për ta ndihmuar. Por ndërkohë, një pëllëmbë e fortë, që as vetë nuk e mora vesh nga më erdhi, më kujtoi se isha i tepërt mes tyre. Se pse e hëngra atë pëllëmbë s'e kuptova, ngaqë tentova të fusja hundët në muhabetë burrash, apo ndoshta për atë dollinë e krushqve, që mbeti pa u ngritur.

Të nesërmen gjumi më doli tamam në kohën e duhur, veçse sytë i kisha të enjtur dhe koka më peshonte si kaçup me shëllirë. Mund të mos isha zgjuar sikur të mos më shqetësonte zhurma e pjatave që kishte nisur të lante nëna në qoshe të dhomës. Ajo ishte lodhur shumë, ndaj shpeshherë i varej koka përmbi pjata.

Më erdhi keq për të.

— Përse merresh akoma me to? — i thashë duke mos e fshehur dot zemërimin.

Por ajo nuk ma ktheu. Me sa dukej nuk e kishte mendjen tek unë. Togu me enë të palara ishte aq i madh, sa rrezik të mos përfundonte së lari edhe gjer në mbrëmje.

— Lëri nënë, lëri! Gjej tjetër kohë për t'i larë,
— i thashë.

Ajo ngriti kokën dhe më shikoi në sy.

— Po ti, pse u ngrite kaq shpejt?

— Nuk është shpejt, nënë. Po ti nuk e di ç'kohë
ka vajtur, se pjatat s'të kanë lënë të pyesësh për të.

— Ti nuk ke fjetur hiç. Shtriu më mirë gjersa të
mbledhësh veten e lëre punën sot.

— Nuk mund ta lë punën, nënë. Shokët më presin.

Ajo i la pjatat dhe më në fund u shtri në vendin
tim, aty mbi minder, pranë dritares.

— Po ata akoma po pinë?

— Nuk e di. Unë u mora me enët dhe nuk u kuj-
tova më për ta. Kanë gati një orë që kanë harruar të
më thërresin.

E lashë nënën të flinte dhe shkova vetë për të
parë ç'po bënin.

Nga dhoma nuk dëgjohej asnjë zë, dhe kjo më
linte përshtypjen se brenda nuk mund të kishte nje-
ri. Hapa derën. Dikush kishte kryqëzuar duart për-
mbi tavolinë, kishte mbështetur kokën përmbi to dhe
ashtu po dremiste. Kurse shumica ishin shtrirë pra-
në njëri-tjetrit përmbi qilim. Më erdhi keq kur i pa-
shë ashtu, si të ishin kthyer nga beteja. Mëngjesi
ishite i freskët dhe ata mund të merrnin ndonjë të
ftohtë, kurse nëna nuk ishte në gjendje t'u shërbente.
Nxitova për në dhomë, ku ndodheshin rrobat, dhe
rrembeva aq sa më zuri dora. Me to u mundova t'i
mbuloj të gjithë nga pak.

Kështu i lashë përpara se të largohesha.

Ata sa kishin rënë për të fjetur dhe ndoshta kë-
shtu do t'i gjeja edhe pas kthimit në mbrëmje, sepse
ishin leqendisur aq keq, sa as për tri ditë nuk mund
ta mblidhnin veten.

U nisa për në punë.

Vetëm pasi shtëpia mbeti pas, mendja nisi të më shkonte tek dollia që e lashë pa kthyer një natë më parë. Nga ishin gjendur vallë ata krushq që kishte përmendur dajë Ferkoja? Deri diku e merrja me mend se si mund të kishte ndodhur e, megjithatë, diçka e fshehtë më mbante në tension gjersa ta mësoja saktë të vërtetën.

Atë ditë do të vazhdonim betonimin e kanalit, që do të nxirte ujërat jashtë rezervuarit për të vaditur tokat që ndodheshin nën to. Vendi që do të betonohej ishte shumë i pjerrët dhe, për të mos e ndërprerë punën pas nisjes së betonimit, ishin përgatitur armaturat qysh disa ditë më përpara.

Shokët ishin grumbulluar qysh herët në barrakën e vogël, ku mbledheshim zakonisht mëngjeseve para se të nisnim punën. Dy makina me zhavor, që me sa dukej kishin ardhur vonë, kur në kantier s'kishte mbetur njeri tjetër veç rojes së materialeve, ishin afruar pranë kaskadës dhe atje prisnin të shkarkoheshin.

Shumë punë kishim për të bërë atë mëngjes dhe, që të mos plogështoheshim duke ndenjtur në barrakë, rrëmbyem lopatat dhe nisëm të shkarkonim makinat.

Në drekë, kur të gjithë lanë punën dhe u drejtuan për nga trastat me bukë që kishin sjellë prej shtëpive, unë fshiva ballin e djersitur dhe i habitur nisa të pyes veten se si më kishte kaluar aq shpejt ora. Kisha punuar pa e ndier kohën atë ditë. Në ditë të zakonshme, paraditja më mundonte më tepër se çdo gjë tjetër. Diell i fortë, punë e shumtë. . .

Me vete nuk kisha marrë gjë për të ngrënë, por as që ndieja uri. Kurse për të fjetur, ndryshonte pu-

na, mezi po e mposhtja gjumin, që po më rëndonte mbi qepalla.

Në hijen e një mani, aty pranë digës, ishin ulur shokët. Pak më tej u ula edhe unë dhe mbështeta kokën diku. Nën zhurmën monotone të bretkosave, që ishin grumbulluar në atë përrua të afërt, mund të më zinte gjumi shumë shpejt. Por unë nuk doja të flija, se s'doja që shokët të vinin të më zgjonin para se të nisnin punën. Ndieja nevojë vetëm për një pushim të vogël, sa për t'u çlodhur pak përpara se të nisnim përsëri nga betonimi.

Lart, disa metra mbi majën më të ngritur të malit, fluturonte ngadalë si i dembelosur një lejlek. Hija e tij, që reflektohej në tokë, nxitonte përmes lirishtave.

Drugës së ngushtë, që zbriste prej malit, po ecte një burrë i gjatë i veshur me të zeza. Nga larg i ngjante babait. Mua asnjëherë nuk më kishte ndodhur që në një largësi të tillë të dalloja aq lehtë siluetën e tij. Por atë radhë nuk u gabova. Nga mali po zbriste me të vërtetë babai. U ngrita përgjysmë dhe, duke e shoqëruar me sy, e prisja të afrohej.

Ai u përshëndet me shokët e mi, që ishin ulur tek hija e manit të madh, dhe erdhi e u ul pranë meje. Nxori nga pjesa e brendshme e palltos një trastë të mbushur mirë dhe ma dha.

— Haje këtë që të solla — më tha duke më tundur gishtin para hundës në shenjë qortimi. — Dhe herë tjetër mos ikë më nga shtëpia pa futur gjë në gojë, se s'kam ngenë tënde unë, që të të ndjek pas.

E hapa trastën dhe teksa përtypja me shije bukën e misrit, sytë nuk ia ndaja fytyrës së skuqur të babait.

Gjatë paradites, duke punuar, ia tregova shokut

tim të ngushtë, Luanit, gjithçka na kishte ndodhur në shtëpi. Ai më dëgjoi me vëmendje dhe s'dinte ç'të më thoshte. Nën këmbët tona përthahej nga dielli betoni i hedhur mbi armaturë.

— Vëlla, këto punë të marrin në qafë kur të gjejnë në befasi, — më tha pastaj.

Ndërkohë ata i mbanin sytë të gjithë nga babai. Asnjëri nuk e kishte parë ndonjëherë që të vinte në kantier dhe të më sillte bukën. Nuk ishte nga ata burra ai.

I shihja rrëshqitazi vështrimet e shokëve, që ishin drejtuar nga ne. Luani ishte ngritur në këmbë. Babai mbështeti bërrylin mbi barin e njomë dhe ashtu, duke më pritur mua që të mbaroja së ngrëni, mbushi një çibuk me duhan dhe nisi ta pinte në qetësi.

— Mos të vjen gjë gjumë? — e pyeta.

— Tani sa u ngrita — ma ktheu pa e ngritur kokën. — Do të kisha fjetur akoma, po...

Unë e kuptova ç'donte të thoshte me atë «po...» të ndërprerë. Me sa dukej, nëna nuk e kishte lënë rehat.

— Mbrëmë u lodhët shumë, — i thashë. — Nuk bë të mirë që ndenjët gjer në atë kohë.

Ai më shikoi drejt në sy, sikur unë t'i kisha kujtuar papritur diçka që nuk i binte ndër mend. Kaq shpejt, vallë, ta kishte harruar atë natë! Edhe unë nuk e shqetësova më. E lashë, ashtu të zhytur në zymtësinë e tij.

Luani po vërtitej aty pranë nesh. E kuptova se këtë ai nuk e bënte pa qëllim. I vinte rëndë, me sa dukej, të futej ashtu pa shkak në mes nesh. E ktheva përsëri vështrimin nga babai. Desha ta pyesja për nënën, nëse kishte vajtur në punë atë ditë apo jo, ta pyesja se ç'na lidhte me miqtë. Desha ta pyesja

për shumë gjëra njëherësh, por dëshira ime tretej nga pamja e tij e vrazhdë.

— Paskeni shumë punë me këtë kanal, — tha babai.

— Hëpërhtë ashtu duket, — ia ktheva unë, — por ka për të mbaruar shumë shpejt, se janë grumbulluar të gjitha forcat. Na pengonte ca vendi i lagur prej shiut, por ama puna nuk mbeti pa u bërë.

Ndërkohë, pranë nesh ishin afruar Luani me Halimin. Njëri mbante në dorë një sqepar e tjetri një nivel.

— Tunjatjeta, xha Rrapo, si i ke punët?

— Mirë, mor djem, po ju si jeni?

Babai u ngrit për t'u dhënë dorën. Shokët e mi i njihte të dy, se Luanin e kishim komshi, kurse Halimin e kishte bërë halli të njohur në të gjithë fshatin. Ndonjë hall kushedi çfarë nuk kishte edhe ky, xhanëm... As gjashtë muaj nuk kishin kaluar nga koha kur ai u martua me një mjelëse të sektorit fqinjë. U bë bujë e madhe aherë, sepse kjo ishte ndër martesat e para me dashuri për fshatin tonë.

Ky fshat kishte trashëguar një hije të rëndë për ngjarjet e këtij lloji. Ai mund të pranonte si gjëra krejt të zakonshme edhe krismat e forta të armëve, por martesat me dashuri, kurrë.

Për ata të rinj që flitej se kishin ndër mend të përdhunonin zakonin e lashtë të fshatit, ndryshonte opinioni i disa njerëzve. I shihnin shtrembër dhe, kur u dilte ndonjëri prej tyre në shteg, nuk rrinin pa ia punuar **qindin**.

— Keni qenë në qejf mbrëmë, o xha Rrapo, — nisi t'i fliste Luani që i ishte ulur pranë. — E kam ndjekur gjer vonë këngën tuaj.

— Ashtu kishim një sebep, — ia ktheu babai, që, me sa dukej, s'ia kishte qejfi këtë bisedë.

— Mos e fejove gjë këtë?

— Rrotull po i vijmë.

— Jo, more! — u çudit Halimi — Po ky është ende fëmijë?

— Po nusen a e ke parë? — pyeti Luani.

— Kështu e kanë këto punë. Sebepe duan njerëzit, se për të bluar janë gati. Kur u martova unë, nuk e kisha parë nusen.

— More po s'janë ato kohëra tani, — u nxeh Luani.

— Edhe Rrapoja e di këtë, — shtoi Halimi dhe pastaj shtoi: — Dua të të tregoj diçka, o xha Rrapo.

Babai hapi sytë dhe nisi ta dëgjonte. Pse pikërisht po ia tregonte atij atë histori Halimi? E merrte vesh se diçka ngatërrohej, ashtu si rastësisht, në këtë bisedë.

— Kur solla gruan në shtëpi, babai u bë si i marrë, sepse nuk e njihnte familjen e çupës. Po unë e njihja mirë jo vetëm familjen po edhe çupën. Disa njerëz më rrinin me buzë. Shpeshherë këtë qëndrim mbanin edhe ndonjë nga shokët e mi. Por kjo furtunë nuk zgjati shumë dhe të gjithë u shtruan. I pari e bëri këtë babai. Jo pse desh të lante gabimin, që kishte kundërshtuar i pari, por sepse ai e shihte që gjithçka po na ecte mirë. Kaloja mirë me gruan. Ajo kujdesej shumë për pleqtë. Ata nuk kishin si të mos e vinin re këtë. Njeriu e mbjell vetë respektin.

Babai tundi kokën dhe thithi fort çibukun. Për herë e më tepër nuk po i pëlqente ky muhabet. Por ata nuk bënë keq që i flisnin. Bile duhej t'i flisnin edhe më. E, po të mos kishin ç't'i tregonin më, le të nisnin përsëri nga e para. Të tregonin sërish ato që

kishin thënë. Le ta përtypte babai duhanin nëpër dhëmbë. Kjo nuk ishte shenjë e keqe, përpara së cilës duhej tërhequr. Sytë e tij shikonin me radhë fytyrat tona. Ndofta lexonte të njëjtën shprehje në të trija fytyrat. Ç'mendonte, vallë, duke e larguar vështrimin andej nga hendeku ku thahej ngadalë betoni i derdhur e ku të shurdhonte njëkohësisht kori monoton i bretkosave? Vështrimi i tij ishte i turbullt, si uji i gjolit që kishim përpara.

Tej nga rruga që të çonte në frontin kryesor të punimeve, oshëtiu uturima e një makine, që po sillte zhavor. Pas saj u dëgjua edhe tjetra. Kështu vinin ngaherë, dy nga dy. Shoferët do të shkarkonin zhavorin dhe do të niseshin prap për në lumë. Nuk duhej t'i vononim shumë pa i shkarkuar.

Të parët u ngritën ata që ishin ulur nën hijen e manit. Pas tyre u ngrit Luani, Halimi dhe unë. I fundit u ngrit babai.

Halimi i zgjati dorën për t'u takuar.

— Aherë, mirupafshim, xha Rrapo!

Por babai nuk e nxori dorën nga xhepi.

— Unë nuk do të iki, — tha me atë zërin e tij të vrazhdë.

Unë rrija në mes tyre dhe s'po merrja vesh se ç'kishte ndër mend të bënte babai.

— Si thoni, djem, të vij dhe unë me ju e t'i shkarkojmë bashkë makinat?

Luani qeshi dhe e tërhoqi për beli.

— Eja, xha Rrapo, eja! Ne gjithnjë kemi nevojë për shokë.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

PASQYRA E LËNDËS

	Faqe
Fllad repartesh	3
Ditët me më shumë diell	11
Gëzimi i xha Dinos	21
Nokturn	28
Nën strehët e barrakës	37
Jetë të lumtur në shtëpinë e re	51
Gostia	68